

KARJATUUS

Karjafuusteadusline Õpetajate Kesksüüdu ajakiri. Ilmubaks korda kuus. Häälekandja

1. aastakäik.

NOVEMBER 1919.

5. Vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, Dr. A. Lüüs, J. Piiskar, V. Raam, J. Rumma, R. Rägo,
Hans Roos (peatoimetaja).

Sisuu:

1. Võitlus kooli pärast. H. Roos.	7. Kroonika. Credo.
2. Ühtluskool. E. Martinson.	8. Põhjamaade noorsoo koosole- kud Tallinnas ja Tartus. V. Ernits.
3. Õpilaste hindamine ja tunnistu- sed koolis. K. O.	9. Rahvahariduspäev. J. P.
4. Kodu ja kooli ülekohus laste vastu. A. Saar.	10. Kümnes Eesti karskuskongress. J. P.
5. Õpetajate liikumine Itaalias. J. Piiskar.	11. Kõigile õpetajaile tähelepane- miseks.
6. Kirjandusest: Elise Kevend, Ilu- lugemine. Alb. Saaber.	

UUED RAAMATUD

Theodor Ussisoo,	Umarkiri. — — — — —	Mk. 3.—
— „ —	Projektsjoon-joonestamine.	„ 4.—
H. Bekker, cand. geol.	Otepää moräänmaastik. — „	6.—

Lähemate päevade jooksul ilmuvad:

Kasemets, A. Muusika algõpetus,
Zelinsky, V. Pages choisies,
Kuks, A. Ladinakeele grammatika,
Prantsuse autorid Eesti koolidele nr. 1.,
Inglise autorid Eesti koolidele nr. 2.

Pealadus:

Kodu kalender 1920.

„RAHVAÜLIKOOI“ TALLINNA.

Rakvere Õpetajate Seminaar

o t s i b

käsitöö (papi, puu, metalli) õpetajat.

Tundide arv 18—24.

Seminaari poolt korter kütte ja valgustusega.

Teatada Seminaari direktorile.

Tallinna Õpetajate Seminaari juures avatakse lähemal ajal
kaheaastased

keskkooli käsitöö õpetajate ettevalmistamise kursused.

Kursustele võetakse vastu keskkooli haridusega isikuid ja tegevaid õpetajaid. Õpetus on maksuta. Kursused avatakse Tallinna kunsttööstuskooli ruumides. Õpetus on peale lõunat. Ministeerium teeb maakonna- ja linnakoolivalitsustele ettepaneku, et nad kursustele omal kulul asjast huvitatud isikuid saadaks.

Isikuid, kes kursustest osavõtta soovivad, palutakse Tallinna Õpetajate Seminaari direktorile üles anda.

Kursuste juhataja Hans Roos.

AR RAHVUS-
RAAMATUKOOL

K A S V A T U S

ÕPETAJATE KESKLIIDU HÄÄLEKANDJA.

---

1. aastakäik.

November 1919.

5. vihk.

Võitlus kooli pärast.

Meie endine kool, kui bürokraatiline asutus, töötas militarismi ja kapitalismi vaimus. Viimane tegi kultuuri ja hariduse, kõige vabama rahva vara, eraomanduseks, müügikaubaks.

Olles ühenduses tööstusega, nägi ta koolis tehast, mis haridust tellimise peale ja teatud summa eest müüa võis. Kapitalism lõi kooli suur-tööstuse, lõi koolivabrikud või vabrikukoolid, mis inimese töö mehaaniliseks tegid ja neis töötavate isikute hingesid tühjusega täitsid.

On selge, et neis oludes kool vaimuvaesuses viireles ja oma kõrgete ülesannete täitmisele asuda ei võinud.

Valitsus nägi, et rahva tulevik seisab õpetajate kätes; aga ta kartis rahvast. Viimane pandi ahelatesse sellega, et ahelates hoiti õpetajaid ning ühes sellega ka kooli.

Kauaaegse võitluse viljaks oli riigipööre. Niisama peame võitlusvalmis olema, kui tahame, et koolis uuendused maksma hakkaksid.

Siin kerkib nii mõnelegi küsimine keelele: Mistarvis võitlus selle asutuse pärast, kus ainult teadust ja kunsti õpitakse? Koolitöö peab vaikne ja rahulik olema. Õpetaja töö on aedniku töö.

Siin võib ainult vastata: Kui rahulikku aednikku tema töös segatakse, kui vaenulised väed tema lilleriiki tikuvad, siis tõmbab ta oma labida mullast ja kihutab pealetükkija minema.

Mida rahulikum inimese töö, seda tugevam peab tema kaitse olema. Ka praeguses kultuurriigis tikuvad tugevamad võimust võtma ja sellepärast peab end kaitsema. Sõda on olemas, kuid sõjariistad on muutunud. Poliitilisi õigusi saavutatakse ja kaitstakse nüüd valimisedelitega. Sotsiaalse üheõigusluse eest võideldakse nüüd sõna ja kirja abil.

Isegi kõige rahuarmastavamad inimesed, õpetajad, peavad sõjariistad kätte võtma, et ennast ja kooli kaitseda.

Milles seisab see võitlus kooli pärast?

Ei ole raske neid nõudeid ja otsusi kokku võtta, mis õpetajate koosolekutel ja kongressidel vastu on võetud. Neist selgub, et meie algkool peab täieväertusliseks haridusasutuseks tunnistatama. Ta ei tohi olla väljaspool meie rahva haridusorganismi. Ta peab tema orgaaniline osa olema, nii et tee temast kõrgematesse koolidesse vaba oleks. Algkool peab olema ühtluskooli alamaks astmeks. Temas peavad kõik riigiko-

danikud kasvatust ja haridust saama. Ta ei tohi olla enam vaeste kooliks nagu senni. Ta ei tohi olla ka kiriku kooliks.

Koolide korraldus peab olema õpetajate, aga mitte asjatundmatute, koolist eemalseivate isikute käes.

Mitte ainult kooliküsimuse, vaid ka õpetajateküsimuse peab see võitlus otsustama.

Haridus- ja kasvatustöös võivad kõige paremad ja tugevamad jõud kõige soovitatavamas sihis noorsoo peale mõjuda. Sellepärast peavad õpetajate elutingimised nii korraldatud olema, et tugevamad jõud koolipõllult ei lahkuks. See nõuab õpetajaskonnale vastavat majanduslist ja sotsiaalset seisukorda.

Laialised poliitilised vabadused ilma nendest arusaamiseta on hädaohtlikud. Meie õpetajaskond peaks oma kasvatuslisest ülesandest laiemalt aru saama. Ta peaks rahvast ka poliitiliselt kasvatama. Viimane eeldab aga õpetaja enese poliitilist kasvatust.

Siin seisavad õpetajaskonnal suured ülesanded ees. Ilma üldpoliitika aluspõhjata pole mõeldav poliitika kooli alal. Et õpetajad kooli ülesehitamise töös enam kaasa mõjuma peavad kui senni, on arusaadav. On ju õpetajaskond sellel alal esimeses joones asjatundja. Enam kui kunagi enne peab meie õpetajaskond rahva koolipoliitika südametunnistuseks olema. Vastutöötamise peale vaatamata peab ta ennast maksma panema. Koolipoliitika tööle peab õpetajaskond enese põhjalikult rakendama.

Koolipoliitika töö pole vähem tähtis kui pedagoogiline. Viimane on tarvilik, et kooli seestpidi nii ehitada, nagu see tulevase riigikodaniku kasvatuseks tarvilik. Aga seemisele ehitusele peab vastama väline ehitus. Ja siin seisabki koolipoliitika töö-ala.

On juba palju võidetud, kui kooliküsimuste tähtsust meie rahva tuleviku suhtes üleüldiselt tunnistatakse.

Nimetatud ülesannete teostamist ei või õpetajad juhuse hooleks jätta. Siin peavad kõik kui üks mees käed adra külge panema.

Kas on meie õpetajaskond rahva koolipoliitika südametunnistuseks? Kas on ta küllalt tegev ja tugev, et iseennast ja kooli kaitsta? Kas on ta kõik abinõud ära kasutanud, et selleks olla, mida praegune aeg ja tema vastutusrikas kutse temalt nõuavad?

Ei.

Õpetajaskond omas suures enamuses on loid. Ei ole suutnud teda ülemaaliselt liikuma panna viimase aja kooliküsimused. Ainult üksikutes kohtades reageeritakse selle peale, mis keskkohas tehakse. Suur hulk jääb ükskõikseks, külmaks. Praegu on võimalus igal õpetajal oma häält kuulda lasta, kuidas tema selle ehk teise küsimuse peale vaatab. Häälkandja on olemas, aga selle hääl ei kosta kaugele, kui kõik kooris kaasa ei laula. Kongressil soovitati reklaami tegemise peale enam mitte raha kulutada, sest kongressist osavõtjad — elav reklaam — lähevad üle maa laiali ja tellivad lehte ning saadavad kaastööd. Aga toimetus ootab ühte kui teist asjata. Üksikud maakonnad on suutnud asja organiseerida, teised on jäänud pealtvaatajateks.

Ma küsin: Kas nii ehitatakse kooli? Kas nii tõstetakse enese ma-

janduslist, sotsiaalset või hariduslist tasapinda? Siin ei tohi ei raha ega ajapuudusega vabandada. Ütleme otsekohe välja — meie oleme loiud, meie ei seisa ajanõuete kõrgusel.

Üks kahest — kas jätame endi häälekandja väljaandmise seisma, lööme käega meie organiseerimistöö peale, tõmbame pea õlgade vahele ja — tulgu mis tuleb. Või saame aktiivseks, kasvatame iseennast ja teisi ning loome kooli, mille pärast meil kellegi ees punastada ei tarvitse.

Või arvatakse, et meile abi väljastpoolt pakutakse, et valitsus peab meile kooli looma, meie majanduslist, sotsiaalset ja hariduslist seisukorda parandama?

Kes on meile valitsus, eriti koolivalitsus? Eks ole seda meie — õpetajad — ise demokraatlikes vabariigis. Minister on juhusline isik, oleneb valitsuse koosseisust, peaministri tahtmisest. Neid võib vahetada ja vahetataksegi. Mis saaks meil koolist, kui üks minister ehitab ja teine seda maha lõhub. Ja see on võimalik, sest poliitiliste parteide vaated on lahkuminevad ka kooliküsimuses.

Õpetajaskond on see regulaator, kes ühte või teist ministrit, kes ainult tegelik asjaajaja on, roobastes peab. Minister peab õpetajaskonna arvamiseга rehkendama, kui ta tahab püsiv olla.

Ja nüüd, uue valitsuse kokkuseadmise eel, andis Keskliidu juhatus peaministrile omad soovid ja nõudmised teada, toonitades, et õpetajaskond enese poolt ülesseatud sihtidest koolipoliitika alal ei loobu. Ja seda tegi Keskliidu juhatus teadmises, et kogu õpetajaskond tema selja taga on. Seda tegi tema teadmises, et viimane kui üks õpetaja valmis on oma jõudu ja abi pakkuma haridusministeeriumile õpetajaskonna poolt ülesseatud sihtide saavutamiseks. Aga seda tegi Keskliidu juhatus ka teadmises, et kui haridusministeerium kooli ja rahva huvidele vastu töötama hakkab, siis ka õpetajaskond kui üks mees oma huvide kaitseks välja astub.

Ainult siis kui õpetajaskond seadusandlusest ja valitsuse tööst tegevalt osa võtab, võib ta oma soove ja tahtmisi kooli töös ja oma seisukorra parandamises läbi viia.

Õpetajad, kes kooliuuendust kui „jumalate kingitust“ näevad, ei saa seda kunagi näha.

Kooli vabastamine, ja õpetajaskonna tarviliselt kindlustatud sotsiaalne ning kutseline seisukord peab kätte yõideldama. Ainult siis, kui õpetajaskonnal see selge on, võib ta ise sihile jõuda ja kooli ajanõuete kõrgusele tõsta.

Pealahingud lüüaksekooli toas eneses. Mis õpetaja siin pakub, kuidas tema laste vaimu äratab, seda nüüdisaja kultuuri sisuga toidab, igale üksikule õpilasele elutee ja tegevusala kätte näitab, seda võrd kindlustab tema oma seisukohta igas suhtes,

Mida üksik ei või, seda võivad mitmed, ja mida mitmed ei suuda, seda suudavad kõik.

Kui organisatsioon oma liigete jõudu ühisele tööle ei virguta, siis on tema jõuetu. Sellepärast peavad õpetajate organisatsioonide liikmed koolitöös ja koolivõitluses alati mehe eest väljas olema. Just kitsamas

ringis on tööl põhjanev tähtsus. Mitte suured kogud, vaid üksikud kohalikud ühingud peavad põhjaliku töö tegema.

Liitude ja Keskliidu töö jääb tagajärjetuks, kui iga üksik õpetaja ja kohalikud ühingud küllalt elavalt sellele kaasa ei tunne ja seda ei toeta.

Meie tahame olla maa soolaks!

Meie tahame olla rahvavalgustajateks!

Hans Roos.

Ühtluskool.

(Järg).

Eelpool selgus, et keskkooli ettevalmistus ning alamate klasside eeskavad ei käi kokku rahvakooli eeskavadega. Et oleks võimalik takistusteta pääseda rahvakoolist keskkooli vastavasse klassi, tuleks ühtlustada rahvakooli ja keskkooli alamate klasside eeskavad.

Kuidas seda teostada, ilma et kumbki pool tuntavalt kannataks? Kas on otstarbekohane, et rahvakool — näit. 6-aastane rahvakool — vastu võtaks keskkooli alamate klasside eeskavad, või peaks viimased rahvakooli nõuete kohaselt ümber muudetama, millega ühtlasi need klassid kui keskkooli klassid ära kaoks ja muutuks rahvakooliks. Viimane võimalus on otstarbekohasem järgnevail põhjustel:

Keskkooli alamais klassides ei viida õppeaine lõpuni, kuna seda tehakse ülemais klassides. Rahvakoolis aga ei tohiks eeskavast välja jääda õppeaine osad, mis igale inimesele elus tarvilikud on.

Keskkoolis võetakse eeskavas oleva õppeaine osa juba alamas klassis põhjalikumalt, teaduslikumalt läbi. Kasvatusteadus seab aga kindlalt üles nõude, et alamal astmel ei ole õppeaine läbivõtmise juures mõõduandev aine teaduslik, süstemaatiline ülesehitus, vaid esimeses joones laps. Tuleb seda läbi võtta, mis lapsele lähem on, mis teda huvitab, tema arenemisastmele vastab, kuigi selle juures aine süstemaatiline ülesehitus kannatama peab. Raskemad, abstraktsemad osad aimest tulevad edasi lükata kunni selle ajani, kus lapse vaim tarviliselt edenenud, temas abstraktne mõtlemisviis välja on arenenud*). Algastmel — algkooli ulatusel — tuleb õppeaine läbi minna konkreetsemalt, lihtsamalt, pealiskaudsemalt, ülemal astmel — keskkooli ulatusel — abstraktsemalt, teaduslikumalt, sügavamalt. Nii ei ole siis mitte ainult võimalik, vaid otse hädapärast tarvilik, et keskkooli alamais klassides õpetuse andmine sedasama rada käiks nagu algkooliski, kuna mõlemis lapsed seisavad ühel ja samal arenemisastmel.

Ei arva muidugi mitte, et meie algkoolide eeskavad ideaalselt, laste huvide kohaselt oleks kokku seatud. Rõhutan ainult seda, et algastme tarvis eeskavade kokkuseadmisel lähtekohaks oleks laps oma võimiste ja huvidega.

Arvatakse, et keskkooli alamad klassid ei või vastu võtta rahvakooli eeskava, kuna seal puuduvad võõrad keeled. On siin ees ülepääsemata takistused? Ei. Keskkooli alamad klassid ei ole keelte tuupimise koht ja ilma ühegi võõra keeleta ei saa meie ka rahvakooli vanemais klassides läbi. Ühes kui teises ei tohiks võõra keele õpetamine varem kui neljandast õppeaastast algada. Kui ka võõra keele enese omandamiseks tähtis oleks, et laps teda võimalikult vara õppima hakkaks, siis on see lapse

*) Ma ei ole selle poolt, et aine liig mitmesse kontsentrumi laiuli pillutaks. See toob paratamata esile tüütu kordamise, kuna lapse vaim ikka uut nõuab ja vanas uut ja huvitavat anda, on kunst, mida vähesed oskavad. Aga võimata on ainet otstarbekohaselt läbi minna hoopis ilma kontsentrumitesse jagamata.

üleüldise vaimuarenemise mõttes ometigi kahjulik. Keele õpetamisel ei ole siduvust ainetega, mis lapse huvide piirkonnas asuvad. Õpetuse algastmel tulevad ained, mis last huvitavad, üksteisega seotult läbi minna. Fünete korrelatsioon on nõue, mida algastmel tingimata täita tuleb. Võõras keel aga on aine, millel puudub side teiste ainetega. Tema on kui kuiv oks toores puus, millest läbi ei voola elav mahl, mis üksikuid osasid ühendab, elustab, kasvatab.

Kõige ideaalsem oleks, kui inimene ainult ühes keeles täielikult välja areneda saaks. Et aga elu paratamatult võõraste keelte omandamist nõuab, siis tuleb nende õppimise algust vähemalt nii kaugele edasi nihutada, kunni algastmel läbivõetud ained on jõudnud võtta lapse teadvuses kindlama seisukoha. Selleks on vähemalt 3 esimest õppeaastat tarvis. Õieti ei peaks võõraid keeli algastmel — 6—7 esimesel õppeaastal — sugugi õpetatama, nagu selle nõude tähtsad kasvatusteadlased üles seavad. Isegi Vene keskkoolides algas esimese võõra keele õpetamine alles esimeses klassis, s. o. neljandal õppeaastal. Teist võõrast keelt ei tohiks enne õpetama hakata, kui esimene on jõudnud õpilase teadvuses juurduda, nii ütelda „põhja langeda“, milleks vähemalt paar aastat kulub.

Nii ei tohiks ka keelte õpetamise kohta kahte mõõdupuud olla: üks võõras keel rahvakooli, teine keskkooli alamate klasside jaoks. Selle poolest ei võiks siis nende õppekavade ühtlustamiseks olulisi takistusi olla.

Õeldakse, keskkoolis õpiavad jõukama, „parema“ kihi lapsed ja need olla keskviites anderikkamad, mispärast soovivat ei oleks, et nad sellesama eeskava järele peaksid töötama, mille järele vaesema kihi lapsed algkoolis töötavad.

Eespool on seletatud, et meil klassivahed mitte nii teravad pole ja vaevalt hakkab meil keegi igale klassile oma kooli soovutama, Ühe kui teise klassi hulgas on meil anderikkaid kui ka andevaeseid. Ühtlane kool aitaks vähendada klassivahede teravusi, mis mõlemale poolele ainult soovitav oleks.

Ka on küsitav, kas see otstarbekohane ongi, et ainult täiesti ühesuguse vaimlise tasapinnaga lapsed üheskoos õpiavad.

Kujutage enesele ette klassi, kus ükski laps mitte rohkem ei tea, kui teine, kus ükski sügavamalt ei tunne, kui teine, kus kõik lapsed ühte ja sama ihaldavad, vihkavad, armastavad. Lastel ei oleks üksteise vastu huvitust. Nad ei küsiks üksteiselt midagi, sest üks ei tea rohkem, kui teine. Nad ei saaks üksteisele abiks olla, sest kõikide teadmised ja võimised on ühesugused. Ülesandeid tuleks niikaua harjutada, kunni nad kõikidele korruga arusaadavaks saaks. Missugune igav pilt saaks tunnist!... Puuduksid elustavad näitused sellest, mis üks või teine laps on läbi elanud ja mis ta teistega jagada tahaks. Nad oleks asjata, sest nad on kõigile tuttavad. Õpetaja oleks kui vorstitegija, kes igale vorstikesele ühevõrra täidet oma pulgaga sisse tuubib...

Muidugi on ettetoodud näitus äärmine, ainult teoreetiliselt mõeldav. Aga ta toob asja ette selgejoonelisemalt. Õpetaja ülesanne olgu õppetööle sihti anda, üksikuid nähtusi ühisesse põletispunkti koondada, õpilastele jõukohaseid, kordkorralt raskemaksminevaid ülesandeid leida, mille lahendamise lastele võimaldab avara isetegevuse, mitte aga neile asja valmilt kätte anda ja ainult seletada ja seletada. Koolitööd tuleb selle järele hinnata, kui võrd ta lapses isetegevust äratab ja kasvatab. Lapsed ei õpi koolis mitte üksi õpetajalt, vaid tähtsal määral just üksteiselt. Omaealiste õhkkond on, mis last huvitab, kus ta loomulikult areneb. Ja seal on teatud mitmekesisus ainult soovitav: ta sünnitab vaimlist põnevust, õõrumist, ihaldusi, vihkamisi, püüdmisi — ühe sõnaga, liikumist ja elu. Laps tahab sellele järele jõuda, kes temast ees on, tema

sarnaseks saada, või temast ettegi jõuda. Ja üks on ühe, teine teise asja poolest oma kaasõpilasest ees.

Ettetoodust ei järgne muidugi mitte, et mida kaugemal üksiku klassi õpilased üksteisest oma arenemisjärgul seisavad, seda edukam oleks koolitöö. Üksteisest liig kaugelseisvail ei ole ühiseid huvisid. Aga on kasvatusteadlasi, kes rahvakooli, kus ühel õpetajal tuleb töötada korraga kahe õppeaasta õpilastega, eelpool ettetoodud põhjustel loevad ideaalsemaks koolist, kus iga õppeaasta õpilastel oma õpetaja on. Kahe jaoskonnaga klassil on peale selle see hea omadus, et temas alama jaoskonna anderikkamail õpilastel kergemini, kui ühe jaoskonnaga klassis, võimalik on ühe õppeaastaga kahe õppeaasta kursust läbi minna, kuna nad ka ülema jaoskonna tööst osa võtta võivad. Muidugi võib ka ühe jaoskonnaga klassis tööd õpilaste kohaselt individualiseerida, aga kindel on igatahes, et ka kahe jaoskonnaga klassis võrdlemisi häid resultate saavutada võib, paremaidki, kui neis ühe jaoskonnaga klassides, kus õpetaja oma ülesannet ainult selles näeb, et tundtunni järele õppeainet tükk-tükkilt valmis peeneks jahvatada, sellest, nõnda ütelda, oma suus „nammu“ teha ja õpilasi seda alla neelata lasta.

Kui juba kahe õppeaasta õpilasi mitte üksi võimalik pole, vaid teatud mõttes soovitavki on üheskoos õpetada, siis on igatahes võimalik, et meil ühealised lapsed mitmest rahvakohast, mis mitte nii määratu kaugel üksteisest ei seisa, ühtlases algkoolis käia võiksid.

Mis on öeldud rahvakooli ja keskkooli alamate klasside ühtlustamise võimaluse kohta, on maksev ka kõiksuguste teiste koolide esimestele õppeaastatele vastavate klasside kohta, kuna vahe nende ja rahvakoolide vahel ei ole suurem, kui ta on rahvakooli ja keskkooli alamate klasside vahel. Nii võime kindlasti üles seada ühtluskooli tähtsama nõude: kõigil koolidel olgu ühtlane alus — kõigile riigikodanikkudele ühtlane algkool.

* * *

Millal peab algama sunduslik algharidus? Toon arvud koolikohustuse alguse ja kestuse kohta teistes maades. *)

Koolikohustus kestab:

Inglismaal . . .	5—14 a.	Austrias . . .	6—14 a.
Prantsusmaal . . .	6—13 a.	Rootsis . . .	7—14 a.
Saksamaal . . .	6—14 (15) a.	Norras . . .	7—14 a.
Schveitsis . . .	6—14 (15) a.	Uuel-Meremaal	7—14 a.
Itaalias . . .	} 6—9 a.	Rumeenias . . .	7—14 a.
Hispaanias . . .		Daanis . . .	7—14 a.
Portugaalias . . .		Saksenis . . .	7—15 a.
Jaapanis . . .	6—14 a.	Ameerika Ü.-R.	6(8)—14 (16) a.

Mitmel maal on peale algkoolide veel sunduslikud täiendus- ja õhtukoolid.

Ettetoodud aryudest on näha, et koolikohustus enamasti kas 6. või 7. aasta vanadusega algab.

Katseline hingeteadus tõendab, et laps 6—7 aastasel niivõrd arenenud on, et ta koolitööd alata võib. Põhjamaalased arenevad kehaliselt kui ka vaimliselt aeglasemalt kui lõunamaalased. Kui veel arvesse võtame, et vähem kahju võib teha lapsele natuke hiljaks jäänud koolisaatmine, kui liig noorelt õppetöösse rakendamine, mis—kui veel kool, nagu meil, ei seisa tarvilisel kõrgusel—lapse tööhimu ja isetegevust halvata võib, siis

*) Arvud on mitme allika järele kokku seatud, millest mõned, võib olla, vana-
nenud. E. M.

peame otsusele jõudma, et meil koolisundus mitte varemalt kui 7. aasta vanadusega maksuma ei peaks hakkama.

On aga kaaluvaid põhjuseid, mis tõsiselt järele mõtlema sunnivad, kas meil võimalik on lähemas tulevikus igal pool, maal kui linnas, koolikohustuse algust 7-aastaste laste kohta maksuma panna.

Kuna meie rahvas mitte tihedalt koos ei asu, siis on meil väga raske kooli kõigile tarvilikku lähedusse tuua. 7-aastasele teeb aga ülepääsemata raskusi talvel külma ilmaga või sügisel pimedaga ja poriga pikka kooliteed tallata. Võiks ju kooli kütumist korraldada, aga see pole nii kerge igalpool läbi viia. Paremini oleks juba koolimajas ööd olla. Aga siingi on tegemist suurte takistustega ja raskustega. Korralikud internaadid ei teki meil üle öö. Siinamaani on meil õige sagedasti kaugelt kooliskäijad õppeaja jooksul kuiva ja külma toiduga leppima pidanud. Klässituba on aruhtihti ühtlasi söögi- ning magamistoaks, rekreatsioon- ning võimlemissaaliks ja kõigeks selleks, mille jaoks korralikus koolis mitmesugused eriruumid on olemas. Kas suudame omale lähemas tulevikus korralikud koolimajad ehitada? Ja kui suudame, siis ei ole sellega üksi veel loodud loomulikud kasvatus- ja õppeasutused 7-aastastele lastele. Meil puuduvad selleks tarviliselt ettevalmistatud õpetajad — kasvatajad.

Juba õppetöö 6- ning 7-aastastega on palju raskem ja vastusrikkam kui töö vanemate õpilastega, rääkimata veel kasvatusstööst internaatides, mis nõuab iseäranis head vilumist. On ilmunud — iseäranis just viimseil aastail — hulk kasvatusstauduslisi töid, mis ainult esimesele õppeaastale on pühendatud. Esimest õppeaastat peetakse kõige tähtsamaks, põhjapanevaks ja sõelutakse teda koolimeeste poolt igakülgset. Algõpetus seatakse uuele alusele. Ei õpetata algusel üksikuid õppeaineid eraldatult, vaid kõik on seotud tsentraalainega, milles peegeldub lapse kõige lähedam ümbruskond ja tema huvide kohane õhkkond. Meil on hakatud seda ainet kodulooks nimetama. *) Temas on otsekoheselt ühenduses lähema ümbruse või lapse huvikonda kuuluvate objektide vaatlemine või kujutusvõimul ette toomine, mängud, laulud, joonistamine, maalimine, voolimine, katsed, käsitöö, jutustused, ettekanded, dramatiseerimine, lugemine ning kirjutamine ja rehkendamine. Alles hiljem arenevad neist välja enam-vähem iseseisvad õppeained, mis aga ikkagi üksteisega seotud on ja seda enam, mida alamal astmel neid õpetatakse. Moodne kodulugu ei pea mitte silmas niipalju õpetust, kui palju kasvatuslist külge, lapse kõikkülgset ja kokkukõlalist arenemist — nõuet, mille täitmisest meie koolid veel õige kaugel. Meil pannakse pearõhk selle peale, et üksikuis õppeainetes võimalikult palju ära õppida, iseäranis keeltes, ilma milleta meil suurem hulk — ka paljud haritlased ja õpetajadki — kooli ette kujutada ei suuda. Et õppeained üksteisest välja kasvades, üksteisega läbipõimitult, üksteisega kokkukõlas peavad seisma ja koos ühe terviku peavad sünnitama, et õppeained inimesele ainult abinõuks on ühtlase vaimuilma väljakujunemiseks ja kõikkülgseks arenemiseks, neil sellega teeniv väärtus on, sellest oleme vast lugenud kasvatusstauduslistes töödes, aga meie kool on sellest vähe osa saanud.

Võõrakeelne õpetus ei võimaldanudki lapse õiget arenemist. Ka halvasti kasvatajad võisid siis teatud resultaate võõra keele alal saavutada. Aga kui oleme lahti saanud sellest luupainajast, siis peame lahti saama ka tema mõjust. Kool — keel, mis oli ja osalt praegu on hüüdsõnaks, tuleb kolikambri heita. Kool võimaldab ja nõuab nüüd õpetajailt palju tähtsamate tagajärgede saavutamist, kui mõni sõna võõrast keelt ja üksi-

*) Meil teoreetiliselt kui ka praktiliselt käsitatud kodulool ei ole täielist sarnadust ainega, mida moodsa koduloo all mõista tuleb. E. M.

kute õppeainete peast oskamine. Sihiks on kõikkülgsest arenenud inimene. Ülesanne on õpetajale raskem ja keerulisem endisest, iseäranis ka just sellepärast, et õppetöö algus 6—7-aastastega nõuab isesugust õppemetoodi, mis lasteaja õppeviisile läheneb.

On meil selleks olemas tarviliselt ettevalmistatud õpetajad? Mitte palju. Paljud tarvitavad õige vananenud metoode, mõned näevad oma peaülesannet selles, et raamatut tükk-tükilt järgimööda pähe tuupida lasta.

Illustreerimiseks toon väljavõtte hiljuti saadud kirjast:

„Koolitöö revideerimisel möödaläinul aastal tuli ilmsiks, et X. õpetamise juures elementaarsemaidki didaktilisi ja metoodilisi nõudeid ei täida. Näituseks, ei teadnud X, kui palju jagusid temal klassis on. Õpilased istusid klassis, kus keegi soovis, ja pea iga laps õppis ise asja ise raamatust. Õpetamine oli raamatulik ja ilma seletusteta. Kodulugu ei õpetatud sugugi, kuna selle asemel õpetati usuõpetust, nii nagu okupatsiooni ajal ette kirjutatud“...

Sarnaseid kirju olen enamaltki saanud. Niisugused juhtumised ei ole valged varblased, kuigi loota tahaks, et nad mitte väga tihti ette ei tule. Muidugi on niisuguste nähtuste peapõhjuseks meie viletsad kooliolud, aga mitte õpetaja, kes ka on oma aja olude sünnitus. Aga fakt on iga tahes see, et meil õige palju on nõrgalt ettevalmistatud õppejõude. Pealegi on mitmed koolid hoopis ilma õpetajateta.

On meil lootust lähemal ajal hästi ettevalmistatud õpetajaid saada? Vähe küll. Aga seminaarid? Neid ei suuda meie lähemal ajal tarvilisel arvul avada. Kuigi saaksime üle majanduslistest raskustest, siis teeb esialgu ülepääsemata takistusi seminaari õpetajate puudus. Meil peaks 10 seminaari töötama. Kui igal seminaaril aastas 25 lõpetajat oleks, saaksime iga aasta 250 uut õpetajat. See arv ei oleks suur meie rahva-kooli kohta. Kui teda täiel ulatusel maksma panna suudaksime, läheks sinna vähemalt 5000 õpetajat tarvis. Kui iga õpetaja läbistikku 20 aastat õpetaks, siis kahaneks õpetajate arv igal aastal $\frac{1}{20}$ võrra, mis üleüldisest õpetajate arvust just 250 välja teeks. Nii suudaksid 10 seminaari ainult õpetajate arvu normaalselt kahanemist katta, aga praeguste puudulikult ettevalmistatud õpetajate haridustasapinna tõstmiseks tuleb otsida teisi abinõusid. Kolmegi seminaari käimapanemine süüri raskusi. Ei ole õpetajaid. Tuli leppida tunniandjatega teistest koolidest. Kümne seminaari käimapanemine tuleb jätta kaugema tuleviku unistuseks... Edasiharimiskursused peavad meid üle aitama ajutistest raskustest. Neid on mõnitatud küll ajakirjanduses, küll koosolekuil, isegi Asutava Kogu koosolekuil. Aga positiivseid ettepanekuid pole tehtud, kui mitte arvesse võtta kavatsusi, mis reaalselt läbiviimatud.

Kui aga meie õpetajate haridustasapind õige madal on, selle tõstmiseks ka mitte roosilised perspektiivid ei avane, kui nemad vaevalt suudavad toime saada praegu käsitatavate metoodidega, 7-aastaste laste õpetamine ja kasvatamine internaatides aga suuremale osale üle jõu käiks, kas ei oleks siis parem, et meie mitte igalpool 7-aastastele koolisundust maksma ei paneks? Meil ei ole õigust perekonnast välja kiskuda last, kellele veel õige palju ema hoolt ja ravitsemist tarvis läheb, kui me ei suuda teda asetada ümbrusesse, mis temale kodu aset täidaks.

Nii siis—aluseks oma ühtluskooli teostamisel võtame küll koolikohustuse alguse 7-aastastele, aga kohaliste olude nõudel võib teda ka ühe aasta võrra edasi lükata.

E. Martinson.

Õpilaste hindamine ja tunnistused koolis.

Et senni kool mitmed õigused andis — see oligi nagu ta tarve — siis tuli hinnata, keda õigustega võis varustada, keda mitte.

Numbrisüsteem on kõigile tuntud hindamisviis. Siin on 12-ne, 5-e ja 2-henumbri süsteem võistlemas. Tarvitatakse ka sõnadega hindamist, mis veel ei ole välja kujunenud. Viimaks süsteem, mille tarvitamine Eestis senni haruldane — karakteristikad. Neid on üleüldse vähe tarvitatud, aga palju soovitatud, näit., Kiievi kongressil 1916. Üks neist, mille siin esitame, sisaldab järgmise kava:

- 1) edu läbivõetud ainetes;
- 2) kogemused (kirjaoskus, mõtteosavus, kirjaseadmine jne.);
- 3) suhted asja vastu (teadushimuline, ükskõikne, huvitu jne.);
- 4) suhted töö vastu (töö klassis, tähelepanu, ülesantud tunnid, kodused kirjatööd);
- 5) üldmärkused.

Sarnane karakteristika tehakse õpilase kohta iga veerandaastas ja teatatakse vanematele. Aasta lõpul tehakse kokkuvõte.

Numbrisüsteemi vastu on tugev opositsioon. Kuid oponentide väiteid arutades jääb mulje, et numbrisüsteem on küll halb, aga hindamine üleüldse peetakse tarvilikuks. Iseäranis suur on opositsioon 12- ja 5- numbrisi süsteemide vastu, soovitatakse kahenumbri-süsteemi ja sõnadega hindamist, mis meie koolides läinud õppeaastal ka tarvitusel oli.

Muidugi on kahenumbri-süsteem lihtsam, kui teised numbrisüsteemid: kergem on ju kahte, kui kaheteistkümnesse ehk viide kategooriasse jaotada, ja hindamise tarve — õigused või mitte — on saavutatud ehk küll ilma ligema kvalifikatsioonita.

Sõnadega hindamine sennisel kujul ei too midagi uut, sest kui rubriikide järele — hea, rahuloldav, mitterahuloldav, puudulik jne. — hinnata, siis on ju number, kui lihtsam vahend, parem: hoopis kergem on ju kirjutada „3“, kui „rahulholdav“.

Järjelikult, sama aluse jättes, peaks kahenumbri süsteemi, kui lihtsama hindamisvahendi poolt olema.

Aga sõnadega hindamisele võiks uue aluse anda, täiesti individuaalselt hinnates, mitte piiratud arvu sõnadega (seal juures sõnade numbrisüsteemilist tähendust n. ü. ära unustades), vaid harilikus keeles, individuaalsete sõnadega, ainult tarvilikku toonitades, ilma rubriike ette kirjutamata, nagu numbri- ehk sennises sõnasüsteemis: elus ei ole rubriike, millesse inimesi paigutada.

Uuel alusel on karakteristikad — üks huvitamatest hindamisviisidest, kuid siingi on liigid ette nähtud. Ja karakteristikad nõuavad palju tähelepanu ja võtavad palju aega: iga õpetaja peab ju iga õpilast individuaalselt karakteriseerima.

Kuid hindamisviiside pea pahe ei ole mitte selles, et nad raskesti läbiviidavad, et ei saa küllalt õieti hinnata teadmisi. Hindamisega on ühenduses õpilaste väljakutsumised ja katsed ühel või teisel kujul. Ja see on halb.

Katsutagu ette kujutada väljakutsumiste läbielamisi: ärevust väljakutse ootel, äkilist unustamist just mälu pingutusel ja selle tõttu veel suuremat närvilikkust. Auahnus ja teised ebasotsiaalsed emotsioonid saavad ergutust. Pahandused küsimisviisi ja numbri pärast tulevad ette. Õppur hindab enese väärtust numbriga. Teadmised ja võimised omavad paberlise väärtuse. Õppesihthihkub paigast, jääb varju. Kasvab õpetaja petmine, etteütlemine saab seltsimehelikuks vägitööks jne. Ühe sõnaga — õpilase rikkumine.

Neid õppurit rikkuvaid pahesid on mõnikord argumentidena väljakutsumiste, eksamite ja numbrite vastu ette toodud. Kuid see on ainult asja üks pool. See süsteem ei rikkunud üksi õppurit, ta oli kahjulik ka õpetajale. Paremal juhtumisel jäi õpetaja varju: ta ei olnud õppurile tarvilik, sest tähtis oli ainult number, ta oli peaaegu üleliigne: harva küsiti talt midagi, teda kardeti.

Muidugi ei tarvitse hindamine iseenesest kõiki neid pahesid ette tuua. Palju tähendab, kuidas asja võtta, mis seisukohalt hinnata. Võib vormile esimese tähtsuse anda, võib teda ka peaaegu ignoreerida. Õpetaja, kes ei olnud uppunud vormilikkusesse, see ka ei tunnud numbri-süsteemi survet. Kes ei läinud välja numbrist, ei kutsunud vastama õpilasi selleks, et teha aritmeetilisi keskarvusi, ei klassifitseerinud valmis rubriikide seisukohalt, vaid kes tegi täielist loovad tööd õpilasi arendades ja tehes tähelepanekuid, — sel ei olnud raske õpilasele maksvatest numbritest parajat anda, — selle juures õpilasele oma vaadet numbrist edasi andes.

Niisugused õpetajad olid aga vähemuses. Enamus liikus tambitud teed ja siunas süsteemi. Paljud olid suure tee tallajad tahtmatult, kuna nad teistel oludel oleks võinud olla loovad pedagoogid.

Kuid iga hindamissüsteem tingib ülemal kirjeldatud pahesid, üks suuremal, teine vähemal määral, ühe käes suuremaid, teise käes vähe- maid. Kui nüüd hindamine möödapääsemata vajadus oleks, siis peaks muidugi selle süsteemi valima, millel pahesid kõige vähem — individuaalse hindamise karakteristikate iseloomuga.

Kas aga hindamine on üleüldse tarvilik? Kui haridust vaadata, nagu mõnda materjaalset asja, mis on kaalutav ja mõõdetav, millel on teatud materjaalsed omadused ja väärtus — utilitaarne vaade haridusse on pea üleüldine — siis peaksime küll mõne hindamissüsteemi vastu võtma, ja siis oleks numbrisüsteem, kui matemaatilisel karvapealne, kõige kohasem.

Sarnase hindamise alla aga ei kuulu haridus. Inimese hingejõud, millega siin tegemist, ei ole materjaalselt mõõdetav, vaid on imponderabilia. Inimese arenemisjärku ei saa 2, 5 ega 12 hinnata. Ja mis tarbeks? Ei mõõdetata ju headust, kurjust ja teisi hingeomadusi ka numbritega, rubriikidega. Endistes vallakoolides arvatigi nii. Kes neis koolides on õppinud, need teavad, kui loomulik ja arusaadav oli õppimine ilma numbrita ja üleüldse hindamiseta, ja kui imelik ja arusaamata oli numbrisüsteemi tarvitusele võtmine.

On tarvis ainult üleüldiselt otsustada, mitte üksikasjaliselt, kas õpilane on ligikaudu küps järgmises klassis õppimiseks, või mitte.

Sellepärast — välja koolist hindamine oma küsimise ja ülesandmise süsteemiga, mis on ajaraisk, loova töö ikestamine. Selle asemel, et pool tundi küsida, pool üles anda, nagu peeti eeskujulikuks endise süsteemi seisukohalt, saagu tund laboratooriliseks teadmiste saavutamiseks, arendades jõudu tööks, mis ise ennast viljastab ja äratav isu süvenemiseks.

Haridus ei kuulu materiate hulka ega ole materjaalselt hinnatav, järjelikult on ka mõiste hariduse õigustest väär. Haridusel ei ole õigusi tarvis, ta on ise väärtus, mille õigused temas eneses. Ta on võime, mis ennast maksma paneb, õigustab. Kirjaoskajast ei öelda: tal on õigus kirjutada — küll ta oma oskuse võimel kirjutab. Ja kirjaoskamatus ei öelda: tal ei ole õigust kirjutada — mis ta teeks õigusega! Nii on lugu ka kõigi teiste hingevoimetega: nad ei tarvita õigusi, nende olemasolu on nende õigus. Õpilasele ei saa neid anda paberiga, ei saa neid temalt ka võtta.

Meie ayalikkude algkoolide seaduse eelnõus on järgmine punkt: „Algkooli kursuse lõpetajale antakse sellekohane tunnistus, mis temale

õiguse annab ilma eksamita sisse astuda avalikku keskkooli ja eriõppe-asutustesse". Nii siis tunnistus annab õiguse edasi õppida. Igal soovijal on ju õigus edasi õppida, peab olema. Selle võimaldamiseks tahtakse meilgi ühtluskooli põhimõtte tegelikult maksmata panna. Küll keskkooli seaduses ära määratakse, keda ja kuhu klassi vastu võetakse.

Ei ole ükskõik, kas anda algkooli lõpetajale tunnistus õiguste registriga, või tunnistus, et see ja see on õppinud teatud klassini, on nii ehk nii arenenud inimene. Esimesel juhtumisel kasvataksime utilitaarset vaadet haridusse, toonitaksime inimese paberlist väärtust, tema kuulumist teatud liiki. Seda pole tarvis.

Kui riigi või eraasutusel on tarvis teatud oskustega inimesi—eksamineerigu. Kooli ülesanded on teised. Kui ülikoolil on tarvis teatud eelharidust—otsustagu, kas selleks on küllalt selles ja selles keskkoolis saadud arenemisastmest, või seadku sisse katsed. Keskkooli lõputunnistus ei pea aga õigusi andma: õiguste olemasolu ja nende püüdmine loob koolis kahjuliku atmosfääri.

Et kasvatada mõistlikku vaadet haridusse, tarvis kõrvaldada koolist ja õpetamisest kooli, mis ei kuulu sinna. Ses mõttes peab ära jääma ka tunnistuste kultus. Neid tuleb anda ainult sellele, kellele neid tarvis on — koolilõpetajatele (väljaastujatele). Ja tunnistused ise peab redigeerima uuel seisukohalt — õpilase arenemise seisukohalt, individuaalselt, üksik-asju registreerimata.

Paber, tunnistus, et keegi on õppinud seal ja seal, jääb soovituseks, millele võidakse anda suurem või väiksem tähtsus selle järele, kes on soovitaja, milline on kooli kuulsus. Võib olla, saab sellestki, kui tunnistuse ainukeseks sisuks on tähendus, et tema omanik on kooli lõpuni jõudnud.

K. Ö.

Kodu ja kooli ülekohus laste vastu.

Iga kool ja kodu soovib oma lastele kõige paremat. Ei ole täie-mõistusega vanemat ega õpetajat, kes oma lastele või õpilastele paha sooviks ehk nende vastu koguni ülekohtune tahaks olla. Kuid kasvatus-teaduslisest kirjandusest võime leida aga isegi arvusi, kuisuured hulgad kodu ja kooli ülekohtu all kannatavad ja missuguseid kohutavaid tagajärgi see enesega kaasa toob.

Terve kasvatuseteadus räägibki õieti ainult sellest, kuidas seda ülekohtu ära hoida ja õiget teed üles leida. Kuid kahjuks ei saa anda kasvatuseteadus meile otsekoheseid juhtnõure, mille järele igal üksikul juhtumisel tuleks käia, sest inimese hing ja selle avaldused on väga keerulised, ja pealegi ei leidu inimest, kelle psüühika oleks teise omale täiesti sarnane. Hing kujuneb ja avaldub selle järele, kuidas talle välimisest ilmast meelte abil on muljed ja kujutused edasi antud. Ei leidu kahte indiviiduumi (last), kellel kõik viis meelt ühteviisi ja ühesuguselt oleks väljaarenenud, sellepärast ei või ka nende hing välimisest ilmast ühesuguseid muljeid saada. Peale selle ümbritsevad iga last tema arenemise järkudel isesugused välimised tingimused, mis omakord tema hingesse omad isesugused jäljed vajutavad. Sellepärast on ka arusaadav, miks kasvatuseteadus ei või anda otsekoheseid juhtnõure, mille järele käies meie laste juures võiksime saavutada soovitavaid tagajärgi. Asi on aga veel keerulisem, sest ka kasvatajatel on igalühel oma isesugune hingeelu. Abinõud ja viisid, millega üks kõige paremaid tagajärgi oskab saada, ei ole teise käes muud kui hävitavad ja kohutavad piinariistad. Sellepärast on ka arusaadav, miks kasvatuseteaduses niipalju üksteisele vastukäivaid mõtteid ja arusaamatusi. Kasvatuseteaduses ei ole ühiseid teid või

juhtnööre, mida kätte õppides võiks julgesti edasi sammuda. Kasvataja peab olema looja, mitte kunagi aga ainult kopeerija. Loomistöö ei ole aga kasvatuses kerge, sest selleks on tarvis teadmisi ja lapse hinge enam-vähem põhjalikku tundmist.

Meie aja hingeteadus on sellel alal suuri edusamme teinud ja mitmed ekslikud ja ülekohtused vaated kasvatamises ja õpetamises hukka mõistnud. Nüüd ei seletata enam laiskusega lapse vaevalist edasijõudmist, vaid katsutakse ülesotsida ja esile tuua need vead ja põhjused, mis lapse arenemist ja edasijõudmist takistavad.

Lapse edasijõudmise takistajaks võivad olla kõige pealt välimised põhjused. Teda ümbritsevad kodus rasked majanduslised tingimised. Kõige parema tahtmise juures ei leia ta kodus nii palju vaba aega, et korralikult kooliülesandeid täita, vaid ta peab vanematel aitama isegi elu ülespidamist muretseda. Väga sagedasti kannatavad niisugused lapsed koolis isegi tühja kõhtu. Arusaadav, et niisugustes tingimustes ei jõuta kaasõpilastega sammu pidada. Kuid õige sagedasti on niisugustes oludes üleskasvanud lapsed juba kooli tülles arenemise poolest teistest kaugel maha jäänud. Nende arenemist ei ole keegi juhtinud. Isegi nende lapselikkude küsimuste peale ei ole kellelgi aega ega tahtmist olnud vastata. Selle tõttu on arusaamatuks jäänud kõige lihtsamad asjad. On nad nüüd kooli tülles omanavustest arenemise poolest aasta või koguni paar taga, siis ei ole seal midagi loomuvastast. Kuid loomuvastane ja täiesti ülekohtune on arenemise poolest märksa lahkuminevaid lapsi üheskoos ja ühesugusel viisil õpetama hakata.

Igakord ei ole mitte välimised olud selles süüdi, et laps arenemises teistest omanavustest tuntavalt taha on jäänud, vaid põhjused peituvad lapse loomuses. Mõned lapsed on juba esimestest eluaastatest niisugused, kes kõigist välistest sündmustest õige pikaldaselt aru saavad. Nagu hingeteadus tõendab, on nende sisemine tundmiste ilm, või mõistuse erksus, liig tuim, see tähendab, hingeline jõud, mille abil meie väljastpoolt saadud üksikuid kujutusi ühiseks mõisteks kokku liidame, avaldub nende juures liig pikkamisi ja aeglaselt. Niisamuti kulub neil enam aega selleks, et saadud kujutusi uuesti meele tuletada. Iga uue ettekujutuse saamisel kulutavad nad kõik oma jõu ainult selleks, et seda ettekujutust selgemine vastu võtta ja ei suuda seda kohe siduda endiste juba tuttavate sellelaadiliste ettekujutustega. Sellega on ka seletatav niisuguste laste juhmus ja kohmetus, kui neil tegemist ka kõige lihtsamate neile senni tundmata asjadega ja mõistetega. Jõuavad nad aga kord niikaugele, et uusi ettekujutusi endistega suudavad siduda, siis on neil nimetatud asjadest ehk mõistetest nii tugevad ja selged ettekujutused, et enam mingisugused kõrvalmõjud neid segada ehk tumestada ei suuda. Selle tõttu võivad nad ettepanud küsimuste peale ainult õieti ehk üleüldse mitte midagi vastata. Niisugused iseloomud arenevad pikkamisi, kuid kindlasti. Koolis ei ole nad edasijõudmises kunagi esimeste hulgas, vaid peasevad ainult suure vaevaga edasi ja õige sagedasti lükkab kool nad „viletsate väimuannete“ pärast ukse taha. Kuid pärast tegelikult elus on niisugused viletsad edasijõudjad õige sagedasti headest edasijõudjatest palju osavamad ja enam lugupeetud. Iga uus ümbrus, seltskond ja amet teeb neid hakatuses araks ja kohmetuks. Harilikult ei räägi esimene mulje nende kasuks. Nad jätavad esialgul mõnikord mulje, nagu oleks nad mõistuse poolest piiratud. Ühte niisugust iseloomu on kuulnud Vene kirjanik Gontsharov metsakauplejas Tushinas kirjeldanud. Kirjanik laseb romaani kangelast Raiskit, kes alguses Tushinat „mõistuse poolest piiratuks“ pidas, pärast erapooletult otsustada, et see „piiratud mõistus“ muud midagi ei ole, kui mõistuse tasakaal nende omaduste summaga, mis meis hinge ja tahte jõu sünnitavad, mille juures

ükski neist eraldi välja ei paista, ette ei tungi, ei hiilga ega pimesta, vaid kütkendab ja enese poole kisub aegamööda, kuid kindlasti ja püsivalt.

Igatahes on ülekohtune ja ekslik niisuguste vaimuannetega lapsi pidada puupeadeks, tuimadeks. Kahjuks teeb seda meie sennine kool ja seda-sama teeb ka kodu. Kõige selle tagajärjel ei saa niisuguste vaimuannetega lapsed harilikus koolis loomulikult areneda.

Mis niisugused lapsed peavad harilikult koolis ära kannatama ja kuidas see nende hingeelu peale hävitavalt mõjub, jätame selle siin kõrvale ja vaatame, missugune seisukord neil harilikult omas kodus on. On perekonnas mõni niisugune pikaldaselt arenev laps, siis on ta seal võõraks lapseks, selle sõna tõsisel mõttes. Kiitused ja hellitused, mida teistele terasematele lastele lastakse osaks saada, on temale täiesti tundmatud asjad ehk on nad tema vastu koguniste lahtuseks ja karmuseks muutunud. Igale tädile ja onule, isegi võõrale räägitakse lapse enese kuuldes tema tuimusest ja vaimuannete vaesusest. Seda korratakse ka temale enesele iga tühisema eksituse ehk unustuse juures. Laps harjub ise sellega viimaks nii ära, et ennast õppimise ja iga teise iseseisva töö jaoks täiesti võimetuks ja kõlbmatuks hakkab pidama. On laps kord enesest niisuguse arvamise saanud, siis on see tema vaimu jõududele nagu surma hoop antud. Et niisugusest lapsest veel asja saada, on kõige pealt tarvis talle usk oma jõu ja võimiste sisse tagasi anda. Sanatooriumides, kus niisuguseid lapsi arstitakse, on see nende arstimises ka esimene samm. Kashtshenko sanatooriumi õpetaja Krjukov kirjeldab, kuidas nad sellega omas sanatooriumis hakkama saavad ja missuguseid hiilgavaid tagajärgi see enesega alati kaasa toob.

Võtame, näituseks, selle sanatooriumi õpilase Aleksander B. Kodu on temas igasuguse usu oma jõu ja võimiste sisse hävitanud. Tal ei ole enam mingisugust tahtejõudu, iga vähema kui iseseisva töö nõudmisel hakkab ta kibedasti nutma, valab abitult pisaraid ja kaebab: „Minust ometi midagi ei saa, minul ei tule sellest midagi välja“. Suvel, kui sanatoorium Soomes viibis, tunnistas aga arstlik-pedagoogikanõukogu tema sammalde kollektiiooni kõige paremaks. See nõukogu otsus andis tema püüetele ja tööle otse hiigla tõuke, tõstis teda enese ja ka seltsimeeste silmis. Juba järgmisel kuul teeb Aleksander B. suuri edusamme: nutu hood jäävad pea täiesti ära, ta saab kergesti ülesantud töödega hakkama ja palub sagedasti enesele mingisugust iseseisvat tööd anda. Ühe sõnaga, ta on juba nii kaugel, et tööst ja tegevusest lõbu tunneb ja ühtlasi on ärkamas temas usk enesse. Eelpool nimetatud kirjatöös toob Krjukov veel mitmed näitused, kuidas on suutnud kodu ja kool last nii kaugemale viia, et tal enesest ja oma vaimujõududest kõige pahemad arvamised. Nii, näituseks, räägib kaheksaastane D. sanatooriumi tülles: „Ma ei või ega saa midagi õppida, ma olen haige ja närvlik, seda on ema mulle mitu korda ütelnud“. Ehk teine vanem õpilane sellest sanatooriumist. Iga kord kui ta hästi tundi ei tea, siis vastab ta nagu õigusega: „Ma ei või seda paremine teada, mul on juba niisugune pea ja meelespidamine. Seda ei räägi ma omast peast, vaid kodus ja ka endises koolis ütlesid kõik, et mul kana pea olevat“. Niisamasuguseid, ehk umbes selle laadilisi vastuseid on iga õpetaja ka harilikus koolis lastelt saanud. Vähe on neid õpetajaid, kes on katsunud lapses niisuguseid mõtteid ja arvamisi hävitada, ehk kes ei ole koguniste ise sel või teisel teel niisuguste mõtete tekkimises kaassüüdlased. Need lapsed ei ole aga sugugi nii vaimuvaesed, nagu see esialgu näib, vaid sagedasti on nad, nagu tähendatud, isegi suurte vaimuannetega. Dr. Kashtshenko ja Voskoboinikov toovad pika nimekirja geniaalseid isikuid, keda lapsepõlves ja koolieas vaimuvaesteks lasteks peeti.

Kuulus keemiateadlane Humphry Davy (Deevi) õppis alguskoolis

võimatu pahasti ja ei peasenudki algkoolist kaugemale. Iga päev karistati teda koolis vallatuse ja laiskuse pärast. Sagedastest õpetaja kiskumistest ja pigistamistest paistetasiid ta kõrvad üles. Et õpetaja tema kõrvad rahule jätaiks ja karistamisel tema teisi kehajagusiid tarvitaks, mäasis tulevane kuulus keemikus nad iseäralise plaastriga. Kes oleks võinud siis arvata, et see väike, roosapalgetega pahur poiss, kes koolis õppimisega hakkama ei saanud, kord nii palju ja nii suure väärtusega leidusi teeb.

Newtoni eluloo kirjeldusest loeme: „Kooliõpetusest ei saanud ta jagu“, aga see ei takistanud teda üles leida ilmakehade liikumisseadust. Parem lugu ei olnud lapsepõlves ka aurukatla ülesleidja Watt'iga; Teda loeti lapsepõlves koguniste „lollakaks“. Vanemad olid ta tuleviku pärast lõpmata mures. Veel enam muret tundis kuulsa loodusteadlase Darvini isa oma vallatu ja teadustes halvasti edasijõudva poja pärast. Südame valuga manitses ta poega ja ütles: „Sa saad enesele ja tervele perekonnale häbiplekiks“. Bismark oli koolis viimaste hulgas ja eksamiltel läbi kukkumine oli tal harilik asi; täies eas oli ta aga terve Saksamaa, kui just mitte terve Euroopa, poliitika juht. Isegi praeguse aja kasvatusteaduse rajajad Rousseau ja Pestalozzi ei jõudnud koolis kaugeltki nõnda nimetatud normaallastega sammu pidada.

Kõigest sellest peame küll järeldama, et lapse vaimu jõudude ja tema tuleviku võimiste kohta nii kergesti ja pealiskaudselt ei või ega tohi otsustada. Kui sagedasti ei peitu pahurates ja pealt näha nürides lastes isegi tulevased geeniused ja kui just mitte seda, siis ikkagi isikud, kes elus sagedasti palju väärtuslisemad kui n. n. kodu ja kooli pailapsed. Kaugeltki ei taha ma sellega tõendada, et igas pahuras ja vähearenenud lapses tulevane geenius peitub, vaid ainult näidata, et niisuguste laste vastu iseäranis tähelepanelik peab olema, sest nende arenemist ja edenemist on väga kerge õigetest roobastest kõrvale lükata.

Et kool selles mõttes paremini oma ülesannet võiks täita, oleks tarvis lapsi jaotada nende vaimuannete ja vaimlise arenemise järele. Defektiivsete laste jaoks peaks olema vastavad kasvatusasutused, viletsate edasijõudjate tarvis abikoolid ja isegi harilikka normaallapsi tuleks jaotada nende vaimuannete järele. Kuid kahjuks ei ole meil senni veel midagi selleks tehtud, vaid kõik lapsed on kohustatud 8-mal või 9-mal eluaastal ühte ja samasse kooli astuma. Meie uues koolis, mis praegu tekkimas, peaks asi selles suhtes küll kogunisti teisiti korraldatama.

A. Saar.

Õpetajate liikumine Itaalias.

Läinud aastasaja teisel poolel oli Itaalia õpetajate aineiline ja õigusline järg äärmiselt vilets.

Alles hiljuti väikeste riigikeste ühendamisest tekkinud riik oli majandusliselt raskest seisukorras. Et oma kulusid võimalikult vähendada, andis valitsus algõpetuse läbiviimise ja rahvakoolide ülespidamise kogukondade hooleks. Neil ei olnud aga sagedasti arusaamist ega huvi kooli vastu; tihti puudus ka aineiline jõud. Rahvakooli peeti kasutuks, vahel otse üle-aruseks ja ei hoolitud temast. Õpetajaile maksti otse nälja palka; sedagi korraldult, neid pandi ametisse ja lasti lahti kohalikkude võimumeeste tujude järele. . .

See olukord tekitas õpetajate keskel rahulolematust ja kutsus esile esimised katsed eneste järje parandamiseks. Üksikute õpetajate väljastumistel ei olnud aga suuremat mõju. Valitsuse poolt tehti küll mõned korraldused õpetajate palgaolude ja õiguslise järje parandamiseks, kuid

kohtadel neist palju ei hoolitud. Oli tarvis mõjuvamalt esineda, suuremana hulvana. Kaheksakümnendail aastail tekkivadki esimised õpetajate ühingu, kes seadsid enestele eesmärgiks: haridustöö edendamise, iseäranis kihutustöö koolile seltskonnas poolehoidmise võitmiseks, ja püüde õpetajate vaimlist ning ainelist järgi tõsta.

Mõned organisatsioonid töötasid energiliselt (teised lagunesid varsti), kuid nende tegevus oli juhuslist ja kohalikku laadi, mispärast ka soovitavaid tagajärgi ei saavutatud, vaid neid esimisi ühise organiseeritud esinemise katseid tuleb vaadelda, kui pinna valmistamist pärastiseks tegevuseks.

Mõjuva tõuke Itaalia õpetajate ühinemisele ja suuremaulatuslisele võitlusele omade püüete teostamiseks andis järgmine asjaolu. 1900. aast. anti parlamendile 10.000 õpetaja allkirjadega märgukiri, milles nõuti õpetajate seisukorra parandamist. Parlament oli küll põhjusemõtteliselt nõuetega päri, kuid jättis reformide tähtaja lahtiseks, mis tähendas küsimuse edasilükkamist määramata ajaks. See otsus kutsus esile hulga proteste ja suurendas rahulolematust. Sai päevaselgeks vajadus ühendada võimalikult kõiki õpetajaid alaliseks organisatsiooniks, et luua reaalselt jõudu oma nõudmistele toetamiseks ja, kui tarvis, ka parlamendi peale survet avaldada. Pedagoogiline ajakirjandus toetas ja õhutas liikumist omalt poolt. Ja juba järgmise (1901) aasta algul kutsuti ellu üleriikline õpetajate Liit „Unione Magistrale Nazionale“, mis sest ajast peale on juhtinud Itaalia õpetajate liikumist.

Nüüd algab kibe võitlus kooli ja õpetaja seisukorra parandamiseks. Ses võitluses on kool, õpetaja, õpilane ja haridustöö väljaspool kooli ühte viisi tähelepanu leidnud. Pidades kooli tähtsamaks teguriks rahva arenemises ja edasijõudmises kõigil majanduslise ja vaimlise elu aladel, ja võideldes eestkätt ajakohase rahvakooli eest, on Itaalia õpetajail alati olnud selge, et kooli paremale järjele tõstmisega ühtlasi paraneb ka nende eneste järg, sest ei saa olla korralikku kooli ilma korraliku õpetajata, ega ajakohast õpetajat ilma vastava ainelise kindlustuseta.

Samuti oli selge, et ei ole mõeldav ega läbiviidav mingisugune tõsine uuendus ei kooli alal ega rahva elus üleüldse, kui rahva laiemad kihid on harimatud. Siit järgnes loogilise paratamatusega vajadus töötava rahvakihhi hariduse tõstmiseks kõigi abinõudega. Töötati välja põhjalik uuenduste kava, et teha rahvakool kõigil omil astmeil — lasteaiast rahvaülikoolini — vastavaks aja ja moodsa kasvatusteaduse nõuetele nii hästi üldhariduse kui kutselise ettevalmistuse suhtes.

Selleaegistes oludes ei saanud juttugi olla suuremaulatuslikkude uuenduste läbiviimisest. Tuli ettenihutada kõige hädalisemad nõuded ja koondada kõik jõud, et neile pinda võita. Tööd on tehtud kahes pea sihis — ühelt poolt valmistades seltskonnas vastavat meeolu ja kasutades seda meeolu uute kooliseaduste maksmanepamiseks, teiselt poolt arutades omil koosolekuil õpetus-kasvatulisi küsimusi kõige avaramas ulatuses. Nii on Liidu koosolekuil ja kongressel arutusaineks olnud: koolivõrgu laiendamine, kooliaja pikendamine, ühtluskool, kutseharidus, rahvakooli tõstmine, usuõpetus koolis, kõrgemrahvakool, lasteaiad ja varjupaigad, haridustöö väljaspool kooli, rahvaraamatukogude ja lugemislauade korraldus, ettelugemised, koolivalitsuse ümberloomine jne. jne.

Huvitavana üksikasjana olgu tähendatud, et Liit juba 1904. a. arutas küsimust, kuidas luua rahvusvahelist õpetajate ühendust, et „kasvatada noortsugu rahvusvahelise vendluse aate sihis. Sellesihilisi kirjutusi leidub ka rahvakooli õpperaamatuis, kuna koolides n. n. „rahupüha“ peeti.

Õpilase suhtes püüab Liit, et kool oleks noorsoo arendajaks mitte üksi vaimliselt, vaid ka kehaliselt. Selles mõttes soovitatakse sun-

duslikku tervishoidlist võimlemist, sporti, õpetamist vabas õhus jn. Hoolitsetakse ka vannitubade eest koolis.

Iseäralik tähtsus antakse aga kooli ei nele, mis kaunis laialt juba koolides sisseseatud, peaasjalikult kogukondade hoolitsusel. Liit agiteerib, et koolieine, õppeabinõud ja tarbekorral riided oleksid õpilastel kooli poolt maksuta, et nende muretsemine oleks kogukondade seaduslik kohustus, järgnedes koolisunduse põhjasmõttest.

* * *

Võitlus kooli eest ei sunni õpetajaid sugugi eneste kutsehuvisid kõrvale jätma. Itaalia õpetajate Liit (U. M. N.) võitleb väga energiliselt õpetajate ainelise ja õiguslise järje parandamiseks, nende vaimlise tasapinna tõstmiseks ja ühtlasi ka selle eest, et kätte saada suuremat mõju koolivalitsuses ja kooliseadusandluses.

Õigusliku külje arendamine ja kindlustamine nõudis Liidult võitlust kahes sihis: ühelt poolt kulus palju vaeva seaduslikkust jalule aidata olevate, kuigi puudulikkude, kooliseaduste piirides; teiselt poolt oli vaja kätte võita ja maksma panna uusi seadusi. See on õieti üks tähtsam ala Liidu tegevuses ja on talle võitnud poolehoidmise ning lugupidamise õpetajate seas kui ka seltskonnas ja omavalitsusasutustes.)

Juba esimesel tegevusaastal asutati Liidu juure juriidiline büroo, kelle tegevus kiiresti laienes. Tuli kõige pealt võidelda igasuguste omavalitsuste seaduse seletamiste ja neist möödahiilimiste vastu, mida koolivalitsusasutused nähtavasti ohtralt tarvitasid, sest lühikese ajajooksul külvati büroo õpetajate poolt üle igasuguste kaebustega, näit.: omavalitselised lahtilaskmised ja ametissepanemised, korratu palgamaksmine ja palga kärpimine mitmesugustel ettekäanel, administratsiooni segamine kooli sisemisse elusse, omavaliline seaduste seletus, koh. koolivalitsuse vägivald ja surve, keskasutuste kontrolli lõtvus, pikaldane asjaajamine ja tagaselja otsustamine kogukonna- ja õpetaja-vahelistes tüliküsimustes jne.

Et siin parandust tuua, vaadati läbi kõik kooliseadused ja nende seletused ning hakati valitsuselt nõudma tarvilikka uusi seadusi ja olevate seaduste autoriteetlikka, kõigile kohustavaid seletusi neis osades, kus oli võimalusi mitmetviisi aru saada. Teiselt poolt püüti tüliküsimused viia, kui nad administratiiv-võimude poolt soovitatavat lahendust ei leidnud, kõrgemate kohtuasutuste otsustada, et sellel teel saada tarvilikku selgust.

Juriidilise büroo tegevus laienes kiiresti. Juba esimese tegevusaasta lõpul oli tarvis teda seada avaramale alusele. Kutsuti büroo liikmeiks 12 advokaati tõsisemate hulgast. Harilikult on püütud neid valida parlamendi liigete hulgast ja nii, et oleks esitatud võimalikult kõik poliitilised voolud ja riigi osad. Selle kogu autoriteet on väga suur seaduse andjate kui ka seaduse tarvitajate silmis. Sagedasti kutsuvad kogukondlised asutused teda vahekohtunikuks nende ja õpetajate vahel tekkinud tüliküsimuste lahendamisel. Büroo poolt antud seaduste seletused leiavad tähelepanu kogukondlikkude asutuste ja vahel ka ministri ja kohtuvõimude poolt. On arusaadav, et niisuguse autoriteetliku asutuse mõjul seaduse täitjad aega mööda pidid hakkama korralikumalt seaduslikkusest kinnipidama.

Teiselt poolt on Liit algusest saadik tegev olnud kooliuuenduste ettevalmistamises ja läbiviimises uute seaduste abil. Uus kooliseadus, õpetajate ainelise järje parandamine palgakõrgendamise ja puhkepalga abil, nende põhjalikum kutseline ettevalmistus, õigus oma esitajate kaudu osavõtta koolivalitsusest j. m. — on üksikud momendid sellest tööst.

Itaalia õpetajate palgaolud on olnud, teiste elukutsetega võrreldes, alati viletsad, pealegi igas kogukonnas isesugused, harilikult tütarlastekoolides, kus peaasjalikult naisõpetajad töötavad, poeglaste- ja segakoo-

lide omadest märksa madalamad. Selle tõttu lähevad paljud õpetajad teistele elukutsetele üle ehk kogunevad linnadesse ja neisse provintsidesse, kus palgaolud paremad. Väheneb just meesõpetajate arv. Kui 1901. a. oli 54.152 õpetaja hulgas 18.808 mees- ja 35.344 naisõpetajat, siis oli 1907. a. 60.323 õp. hulgas 18.216 mees- ja 40.107 naisõpetajat. Hulk kohte on harilikult õppejõudude puudusel vabad, ehk seatakse ametisse ilma tarviliku ettevalmistuseta isikud. Et niisugustes tingimustes kooli kui ka õpetajaskond tarviliselt ei edene, on arusaadav.

Liit nõuab sellepärast palkade kõrgendamist ja ühtlustamist, lisapalkade suurendamist (iga 6 a. järele) ja paremat õpetajate ettevalmistust, milleks tuleks muuta põhjalikumaks vastavad õppeasutused ja ellu kutsuda ülikoolide juures pedagoogika fakulteedid.

Kooli valitsemist ja juhtimist majandusliselt kui ka õpetus-kasvatuse liselt arvatakse kõige paremini korraldada võidavat, kui sellest osa võtavad riik, seltskond (lastevanemad) ja õpetaja, s. t. kõik need, kes koolist otsekohe huvitatud. Selles sihis on ka uued kooli seadused antud. Nende läbiviimiseks oli, teadagi, tarvis avalikku arvamist ja seltskonna meeoleolu ettevalmistada, milleks elavat kihutustööd tuli teha, n. ü. seltskonda kasvatada koolisõbralises sihis, talle uuendused omaseks teha.

Kuid ka õpetajaid endid on tulnud kasvatada, nende klassitunnet arendada. Juba algusest peale asub Liit kutseühingulisel alusel. Ju esimesel kongressil toonitas selleaegne Liidu juhataja prof. Credaro: „On tarvis meis enestes arendada klassiteadlikkust, on tarvis elada ühingus ja ühingule, oma isikline tegevus ja huvid viia kokkukõlasse organisatsiooni tegevusega, on tarvis õppida kõnelema meie, aga mitte mina“. Liidu õhutusel on terve Itaalia üle külvatud õp. organisatsioonidega, et kergendada ühinemist, on õpetajate kasvatamiseks eeltähendatud sihis püütud ära kasutada poliitilisi ja eri ajakirjandust, on suusõnalist selgitustööd tehtud koosolekuil, kongressel. On rõhutatud, et õiguseid ei anta, õigused võetakse, et ainult ühinenud õpetajaskond suudab sundida enese häält kuulama ja tähele panema, et mitte palvete ja nurumistega, vaid organiseeritud tegevusega võivad õpetajad omast viletsast seisukorrast välja peaseda ja omandada väärilise koha seltskonnas.

Olles ühtluskooli alusel ja püüdes ühendada kõiki koolitüüpe — lasteaiast ülikoolini — ühiseks koolivõrguks, milles iga lüli teistega orgaaniliselt seotud, püüab Liit enese ümber koondada ka kõiki õpetajaid — lasteaiategelastest professoriteni. Teatava piirini on see ka õnnestanud, kuid keskkoolide õpetajad ja „professorid, kellel omad organisatsioonid, on jäänud enam-vähem passivseks. Kõige aktiivsemalt ja järjekindlamalt on tegutsenud rahvakooli õpetajad (kelle esitusel selle tõttu ka kõige suurem mõju seltskonna peale), vististe küll sellepärast, et nende seisukord kõige viletsam, sest rahvakool oli Itaalias samuti vaestekooliks, kellest palju ei hoolitud, nagu teisteski maades, kus puudub ühtluskool.

Selles aktiivses töös — miitinguil, ajakirjanduses, koosolekuil, parlamendi komisjioonides, läbikäimises poliitiliste erakondadega, tööliste organisatsioonidega, valitsusega — on kasvanud õpetajaskonna enese ühistunne, arenenud kooliküsimuse tähtsusest arusaamine seltskonnas.

* * *

Võitlus kooli ja õpetaja parema tuleviku eest on ühtlasi ka ühiseluline võitlus, teataval määral klassivõitlus, on seega paratamatult poliitiline võitlus. Kool peab ju inimest ettevalmistama elu jaoks, ta ei saa seega olla mingiks ühiskondlisest elust täitsa kõrvalseisvaks asutuseks. Sellest teadlikud olles, ei ole Itaalia õpetajad ilmaski püüdnud poliitikast täitsa kõrvale jääda. Poliitilisest elust ja võitlusest osa võtta tahtes, kerkis aga kohe üles küsimus, kuidas osavõtta, missuguse vooluga kaasa minna, missugusele vastu astuda, ühe sõnaga — seisukoha võtmine.

Siin on Itaalia õpetajaskond läbiteinud pika arenemistee. Algsel asus Liit seisukohale, et tuleb jääda täiesti kõrvale igasugusest parteipoliitikast. Püüti isegi luua mingi „koolipartei“, kelle ümber pidid koonsuma kõik need, kes kooli asjast huvitatud. Erakond tahtis olla iseseisev, ja toetada igakord seda rühma, kes päevakorral oleva küsimuse eest kõige tõsisemalt seisab. Elu näitas vasrti, et see lähtekoht on vales, ja sundis õpetajaskonda loomulikult liginema ühedele vooludele, teistest aga jäädavalt eemale hoidma.

Kooliküsimused, isegi puhaspedagoogilised, on ligidas ühenduses seltskondlise eluga ja neid puudutades riivatakse tahes või tahtmata ühe või teise ringkonna huvisid ja püüdeid, ning need ringkonnad ei jäta selle peale reageerimata. Nii pea, kui Itaalia õpetajate liikumine omandas kutselise laadi, astusid vanameelsed ringkonnad sellele vastu. Toetust leiti demokraatlikudelt erakondelt, kelle eeskavas olid põhjalikud uuendused koolialal ja õpetajate järje parandamine. See vahekord määras ära liikumise üleüldise sihi — pahemale poole, käsikäes rahvaga, selle töötavate hulkadega, ühenduses demokraatlikkude vooludega.

Juba tegevuse algul asus Liit seisukohale, et algkool on peasjalikult töötava rahva kool ja kutsus omi osakondi astuma ühendusse igasuguste töörahva ja käsitöölise organisatsioonidega, vaatamata nende poliitilise meelsuse peale, et kirjanduse, ettelugemiste, pühapäeva- ja õhtukoolide abil selgitada kooli ja hariduse tähtsusest arusaamist tööliste ja talupoegade seas. „Meie Liit, öeldi, võidab sell silmapilgul, mil meie kui koolitöölise kõrvale astuvad vabrikutöölised ja talupojad. Nemad on meie loomulikud liitlased, mingem nende juure kasvatajatena“. Hiljem on alati rõhutatud õpetajate kõlblist kohust osa võtta rahvaharidustööst väljaspool kooli. Ja 1904. a. otsustas kongress, et rahvakooli õpetajate kutsehuvid, kui ka rahvakooli heakäekäik üleüldse, on lahutamatu ühendatud demokraatlikkude erakondade sotsiaalpoliitiliste seisukohtadega. Samal kongressil võeti vastu ka nõue, et Liit peaks igapidi toetama demokraatlikke erakondi nende vabadus- ja uuenduspüüetes.

Selle otsuse tõttu lahkus Liidust osa õpetajaid-katoliiklasi, kes tahtsid „truiit täita kõiki paavsti avaldatud ja avaldatavaid korraldusi“. Elavas kihutustöös näidati, et Liit võitleb ilmaliku kooli eest, mis oleks usu vastu erapooletu, et Liit ei ole teinud ainustki otsust, milles oleks välja mindud kitsalt parteilise sallimatuse aluselt—sellepärast Liidus kõigil ruumi peaks leiduma. Kui aga teatav osa õpetajaid siiski lahkub, siis nähtavasti just kitsa kiriklik-usulise poliitika käsilistena. Suuremat mõju see lahkumine Liidu tegevuse peale ei avaldanud, sest lahkujaid oli võrdlemisi vähe. Osalt ergutas see fakt edumeelist osa veel agaramale tegevusele.

Hiljem, nimelt 1909. a., astuti järgmine samm — otsustati luua alaline ühendus organiseeritud töötavate hulkadega, et ühiselt võidelda tõsise rahvakooli eest. Algab kibe jõudude mobiliseerimine. Demokraatlikkude erakondadega, tööliste ja ametnikkude liitudega ühiselt seatakse üles nõudmine, et valitsus esimesel joonel läbi viiks kooliuuenduse Liidu poolt valmistatud kava järele. Valitsus oli nõus. Juba seaduse eelnõu kokkuseadmisel peeti läbirääkimisi Liidu vastavate organidega ja võeti osalt vastu Liidu ettepanekud. Oli seaduse eelnõu avaldatud, sõeluti ja parandati teda kohalikkude sektsioonide poolt, mille tööd ka direktorite ja rahvakooli inspektorite organisatsioonide esitajad osa võtsid. Sellel ajal ettevõetud uue valitsuse kokkuseadmisel sai haridusministriks Liidu esimene juhataja prof. Credaro, kes seaduse eelnõu uuesti ümbertöötas ja parlamendile vastuyõtmiseks ette pani. Et pind tarviliselt oli ettevalmistatud, siis võeti seadus väikeste parandustega vastu 1911. a.

Uue seaduse järele on rahvakooli ülespidamine ja korraldamine antud suurema ja teguvõimsama kogukondlise orgaani kätte ning ühtlasi

märksa suurendatud riigi toetust rahvakoolidele. Õpetajate palgad tõsteti umbes kahekordseteks endisega võrreldes. Ka õigusline järg paranes; selleaegne Liidu juhataja võis tähendada: „ükski ametnikkude liik ei ole nii hästi kaitstud ja kindlustatud, kui õpetajad“. Avanes ka avaram võimalus koolivalitsusest osa võtta ja sel teel mõjuda koolikorralduste peale.

Uus kooliseadus, kuigi ta oli tähtsaks võiduks, ei rahuldanud kõiki õpetajaid, sest ta ei täitnud kaugeltki kõiki nõudeid. Käredam osa õpetajaist süüdistas Liitu järelandlikkuses, leplikkuses ja püüdis näidata, et sennine poliitika on pankrott. Avalikult esinesid nad kongressil 1913. a. Nad eitasid koostöötamist valitsusega, kes ei täida õpetajate nõudmisi ja toonitasid, et õpetajaskonna otsekoheseks ülesandeks olgu—paljastada ja kätte näidata puudusi ning nõuda valitsuselt nende kõrvaldamist. Samuti ülearuse leivad nad olevat ka valimistest aktiivse osavõtmise.

Eitades läbikäimist ja koostöötamist valitsusega, võtsid nad 1913. a. kongressil üles küsimuse, kas võivad olla Liidu liikmeiks isikud, kes ei ole tegevad õpetajad, vaid kooli-administratsiooni või -valitsuse liikmed. Lepiti viimaks kokku, et iga organisatsioon ise igakord selle üle otsustagu.

Lahkumineked parema ja pahema tiiva vahel olid peaaesjalikult taktilised ja ei tekitanud Liidus esialgu lõhet. Kuidas vahekorrad ilma sõja ajal on kujunenud, selle kohta puuduvad praegu andmed.

Ainetel J. Piiskar.

Kirjandusest.

Ilulugemine, Elise Kevend, Tallinna teatrikursuste juhatajanna ja ilulugemise õpetajanna tütarlaste keskkoolides. Tallinnas 1919. Eestimaa Kooliõpetajate Vastastikuse Abiandmise seltsi raamatukaupluse kirjastus, 126 lhk. Hind ?

Märkused foneetilise osa ja keele kohta.

Ilulugemise õpetus on vist olnud kõigile meie emakeele õpetajatele ammuoodatud teoseks. Igaüks, kes keeli õpetanud, on teravalt tundnud, kui kasutoov ja tarvilik on sealjuures oskus kaunilt ja selgelt, elavalt ja kujustavalt kirjanduslist pala esitada, ette lugeda. Ja kõnealuse õppe- raamatu autor ei eksi mitte, kui arvab: „Tahaks uskuda, et õpilased kooliõpetajaid, kes hästi loevad, iseäranis austavad ja armastavad. Niisugusel kooliõpetajal pole vaja õpilasi õppimisele ja sõnakuulmisele sundida“. Seda kinnitavad kõigi meie kooliea mälestused, isegi võerakeelsest koolist.

Raamatu algu on paigutatud lühike foneetiline sissejuhatus (Peat. I. Ilulugemise tehnilised nõuded). Et teose arvustamine täies ulatuses on ilulugemise-eriteadlase ülesanne, siis piirame järgnevaid märkusi ainult ülemalnimetatud osaga.

Emakeele õpetajale ja ka deklamaatorile teeb raamatu väärtuliseks see, et ta ainus on, kus ka juhatust leida võib (vähemalt katseid sel alal), kuidas Eesti keelt hääldada. Et need katsed aga esimene samm on, siis leiame paratamata ka mitmeid puudusi ja vääratusi.

Üleüldiseks puuduseks võiks seda nimetada, et siin liig vähe Eesti keelele nii iseloomuliku hääldamise aluse (artikulatsiooni baasise), üksikute häälikute erilise karakteri juures peetakse. Nimetatud puudus on aga vabandav seega, et meil sel alal veel liig vähe on uurimisi olnud, ehk kui seda ka mõne murde kohta on tehtud (näit. prof. Kettunen'i Kodavere murde uurimistöõ foneetilises sissejuhatuses), siis on nad ainult eriteadlastele kättesaadavaks, laiematele hulkadele aga võeraks jäänud. Siin tuleks tingimata moodsa teaduse võitude tutvustamisele, populariseerimisele asuda.

Siiski on katsutud Eesti keele artikulatsiooni üleüldist loomu kaudseltki ära tähendada, kuid see on sündinud liig lihtsalt, umbkaudselt ja

mitteteaduslikult. Ei tabata igatahes mitte olulisi jooni, kui öeldakse (lhk. 9): „Saksastamisel katsutakse hääldada võimalikult „peenelt“ ja väikse suuga. Eesti keel aga peab olema lai. Paneme tähele rahvalaulu, seal leiame kõige rohkem, iseäranis sõnade lõpus, häälikud *a, i, e*, mis nõuavad, et suu hästi lahti ja laialt lahti oleks“ (järgnevad rahvalaulude tsitaadid -lla ja -maie lõppudega). Seesugused määramised kui „Eesti keel olgu lai“ ehk suu olgu „hästi ja laialt lahti“ ütlevad igatahes sama vähe, kui meie külavanade kinnitused kõigil Eesti murdealadel: „Meie keel on see vana kõva ja selge keele, aga vaat teises valdas, seal räägitakse na pehmelt kõik“.

Pisut allpool öeldakse (lhk. 9): „Laialt lahtise suu läbi (saame) *õ, i, e*“. Sellega tahetakse nähtavasti öelda, et *õ, i, e* hääldamisel tõmmatakse suunurgad tahapoole. Maksev on see ainult mõnede võerakeelte *i* ja *e* kohta, ei milgi tingimusel aga mitte Eesti *i* ega *e*, liiatigi veel *õ* kohta: Eesti keelele on nimelt iseloomulik, et suunurgad *i, e* hääldamisel tahapoole mitte ei liigu (see võib ehk sündida ainult mõnes murdes). Vrd. järgmiste sõnade hääldamine talupoega suus: sinul, viha, kiir, selge, keha, teeb, sõber, lõõts jne. *)

Häälikute jaotuses (sulghäälsed, piluhäälsed, värisevad ja lahtised) on ses tükis harilikust rööpast (võib olla ka õigusega) välja mindud, et ka *l*-e loetakse *s, h, j* ja *v* kõrval piluhäälikuks (s. o. frikatiiviks, spirandiks) ja ei mitte lateraalsiks (s. o. külghäälikuks) ega ka mitte ühes *r*-ga likvidaks (sulahäälikuks). Samati astutakse õige moodsatele radadele**) ja tabatakse ehk õige ligidalt küsimuse üdi, kui loetakse ninahäälikuid *n, m* (muidugi ka *ng*) ühes vokaalidega ühte liiki: lahtisteks. Tõsi ongi, et artikulatsiooni poolest *n, m* ja *ng* liginevadki rohkem täishäälikutele kui kaashäälikutele, sest ka nende hääldamisel on oluliseks toimetuseks mitte suuartikulatsioon, vaid kõrisõlme-artikulatsioon.

Järgneval leheküljel (10) satume järgmise mõtteavalduse peale, mis ei ole mitte küllalt õnnelik ega täpisealne: „kaashäälikuid ei tohi laisalt ega poolikult hääldada, vaid tuleb tublisti keele, hammaste, alumise lõua ja huultega töötada. Seda nimetatakse häälikute artikuleerimiseks“. See märkus võimaldab nii mitmeidki arusaamatusi. Et mitte „laisalt“ hääldada, püüab ehk usin lugeja ehk õpilane näit. Eesti *k, p, t* häälikuid hästi kõvasti, umbes Saksa ehk Inglise (aspiratsiooniga) ehk Vene või Prantsuse *k, p, t* sarnaselt (teravalt, pingutult, energiliselt) hääldada, ehk jällegi *r* häälikut tugevamate ja rohkemate tärinataga hääldada jne., — mis aga nimelt meie linnaelanikkude ja noorema põlve hääldamise viga on. See oleks igatahes niisuguse umbkaudse nõuande häädaht, mille eest tuleks hoiatada. Ja mis tahetakse õieti öelda sõnades — „ei tohi poolikult hääldada“?

Kui *a* artikuleerimist niiviisi seletakse: „Et seda häälikut selgelt ja puhtalt hääldada, teeme suu hästi lahti“ (lhk. 10), siis on igatahes liig pisut öeldud: võime ju hästi lahtise suuga ka *ä*-d hääldada. Siin tuleks tingimata juurde lisada, et keelt tuleb alumise lõua põhja võimalikult sügavale ja nimelt keskpaigast (neutraalasemest) pisut taha poole paigutada, nii et keele ots mitte alumisi hambaid ei puudutaks (viimasel puhul sünniks häälik *ä*). Tõsi küll, seda näitab ka kõrvalolev joonistus; kuid ta puudub siiski *ä* kohta, mida võrdluseks ehk tarvis oleks.

Eesti *e* kohta ei ole mitte täpisealne öelda (lhk. 11), et tema hääldamisel „keele ots puutub vastu alumist iget“ (minu sõrendus, A. S.). Õigem oleks: vastu alumisi hambaid ja nimelt keskkoha.

Ütleliigne näib olevat *u* ja *o* hääldamise kohta käiv märkus: „Lõug

*) Suunurke nihkumist tahapoole võib märgata siiski võeramõjulises ja affekteritud linnakeeles, kuid see ei tohiks meile mitte eeskujuks olla.

**) Vrd. näit. Dr. Max Levy: Grundlagen einer allgemeinen Phonetik. Köln, 1917.

nihkub ettepoole“ (lhk. 12), sest alumise lõua liigutus ei ole hääldamise juures sugugi oluline, sugugi tähtis — on ju võimalik kõiki täishäälikuid hääldada pliitsit ehk piipu kõvasti hammaste vahel hoides, nagu Jespersen õieti tähele on pannud. Palju tarvilikum oleks olnud puudutada kõrisõlme liigutusi üksikute vokaalide juures.

Kaashäälikute käsitluses ei oleks mitte üleliigne rõhutada, et Eesti *b, d, g* hääldamisel häälepaelad mitte ei värise (vastandina Vene ja Prantsuse keelele), sest helisevate *b, d, g* hääldamine ongi just meie linnalaste ja haritlaste üheks tähtsamaks veaks ja paheks, samati ka vokaalidevahelise *s-e* hääldamine Vene *з-na*. Eesti *p, t, k* kohta tuleks aga tähendada, et nende hääldamisel huuled ja keel vähem energiliselt sulu sünnitavad ja õhuvool nõrgem on kui vastavate Vene-Prantsuse, Inglise ja Saksa häälikute hääldamisel; samati puudub Eesti *k, p, t* häälikutel aspiratsioon, hingus. Nimetud vead on meil ka *k, p, t* hääldamisel maad võtmas.

F-st ja *v-st* kõneledes tähendab autor *v* kohta ainult, et teda hääldakse „niisama kui *f*, kuid tasasel õhuvoolul“ (lhk. 13). See maksaks ehk üksnes *tumma* (helita) Eesti *v* kohta, näit. sõnades: *ka h v*, *lat v* ja võib olla ka *kee v*, *pä e v*, kuid lisaks astub siin veel nõrgem sulu sünnitus ülemiste hammaste ja alumise huule vahel. Kuid Eesti helisevat *v-d*, näit. sõnades: *veest, päivi, kõva*, eraldab *f-st* peale nõrga sulusünnituse veel häälepaelte värisemine, nii siis helisevus.

N-häälikut, mida Eesti keeles *g* ja *k* eel kuuleme sõnades *kan-gas, van-ker*, nimetab autor „kumisevaks“. See määrus ütleb liig vähe. Õigem oleks teda defineerida kui suulae (palataalset) ehk suulae-kurgurpe (palataal-velaarset) ninahäälikut.

Sisuliselt äpardanud on meie hariliku (dentaalse ehk alveolaarse) *n-e* ja peenendud (palataliseeritud) *n-e* kindlaksmääramine ja vahetegemine. Esimese hääldamisel olevat „suu niisama seatud kui *t* hääldamisel“. Tõepoolest on aga Eesti *n* postdentaalne (s. o. keele ots puutub vastu hammaste ülemist serva), näit.: *nina; seened, küna* ja tagahäälikute kõrval isegi alveolaarne ehk supradentaalne (s. o. keele ots puudutab ülemisi igemeid ja isegi õige kõrgelt): *kõne, kana, sõnuma, koõnal* (*t* hääldamisel puudutab keele ots aga hammaste alumist serva ehk keskohta; leidub ka interdentaalne *t*). Peenendud *n-e* kohta aga esineb seletus: „*N* — (terav) keeleots kurgulaes nagu *d* hääldamisel. Õhk voolab suhu, pörkab keele vastu ja läheb nina kaudu välja“ (minu sõrendused, A. S.). Sõna terav ei selgita siin midagi. Kurgulaes asemel tuleb vististi lugeda suulaes. Kuid tõepoolest puudutab keeleots siin ainult hambaid, ja nimelt ülemist osa, ja lisaks puudutab keelelaja esiosa kaunis laialt veel alveoolisid. Järgnev lause „õhk voolab...“ on aga täiesti ülearune ja segav. Soovitatav oleks olnud raamatus eriline seletus peenenemise (palatalisatsiooni) nähtuse kohta kõigi häälikute juures (*l, n, d, t, r, s*) üleüldse. Ekslik on ka Eesti *h* artikuleerimise seletus: „keel surutakse tahapoole; suulae ja keele vahele jääb pilu, mille kaudu õhk välja surutakse“. See maksab nähtavasti rohkem Vene *x* ja Saksa *ch* kohta. Eesti *h* hääldamisel võib keel niihästi ette kui ka tahapoole nihkuda (kõrvalhäälikutest olenedes); mõeldavam on muidugi häälepaelte pilu, mis õige avar on.

Ekslik on samati Eesti kirjakeele *õ-d* ära määrata, öeldes (lhk. 14): „Hääliku *õ* hääldamisel on suul samasugune kuju kui *e* hääldamiselgi, ainult keeleots on peaaegu vastu suulage ja hääliku kõla on tumedam kui *e-l*“ (minu sõrendus, A. S.). Just vastuoksa on *õ* hääldamisel keeleots madalamal kui *e* hääldamisel, seega siis ka suulaest kaugemal, ja artikuleerimises tegev näib olevat peajasjalikult keelelaja keskosa. Teadagi on meie kirjakeeles kaks *õ-tüüpust*: hele-

dam (rohkem *e*-le lähinev) — lühike *õ*, ja tumedam (rohkem *o*-le ja *u*-le lähinev) — pikk *õõ*.

Üleliigne tohiks ehk olla emakeelt lugejale eestlasele märkus: „Pidagem meeles, et kui häälik *l* ühenduses taga-täishäälikuga, siis tõmbame keele vähe tahapoole. On ta aga esi-täishäälikuga ühendatud, siis lükkame keele otsa ettepoole“ (lhk. 17), sest seesuguseid liigutusi teeb keel tahes ehk tahtmata kõigi kaashäälikute hääldamisel, sellest olenedes, kas naabruses on esi- ehk tagahäälikud (vrd. *piki* ja *kuub*, *enne* ja *konnad* jne.).

Tumedaks jääb, mis tahetakse öelda märkusega: „Kõik kaashäälikud kõlavad sõna algul ja lõpul järsumalt kui sõna keskel,—ka siis, kui kaashäälikule peenendav ja pehmendav (?) *i* järgneb: *sina*, *susi*, *pilve*, *kapi*, *ausus*, *raha*, *hari*, *vist* jne.“ (lhk. 17). Sõnas „*pilve*“ on *p* = *b*, kuna sõnas „*kapi*“ ta palju tugevam on ja lisaks veel kahekordne, gemineeritud (=pp teises vältes), vrd. näit. lauseid: „*ka pilve eel*“ ja „*kapiil veel*“. Sõnas „*ausus*“ on mõlemad *s*-ed ühtemoodi „*järsud*“, vrd. sõnaühendust „*ausus on*“... Samati on lugu viimaste sõnadega: „*võta maha hari*“ ja „*võta maha rist*“, viimane *r* tundub isegi nõrgem.

Õiendust nõuab ka õpetus: „Kaashäälikuid peame aga teatavatel kordadel, peajasalikult esihääliku „*i*“ ees ja taga, ka peenendama“ (lhk. 18). Tuleks ütelda: „*i* ja (praeguses keeles) *j*-i eel“ (mitte taga), juurde lisades, et peeneneda võivad kirjakeeles (sest ka ühiskeeles ja kaugelt suuremas osas murretest) üksnes *l*, *n*, *r*, *s*, *t*, *d* (ja ei mitte *m*, *k*, *h*, nagu seda Eineri grammatika õpetab; viimane nähtus esineb õige vähestes — Lõuna-Eesti ja mõnes Loode-Eesti—murretes). Täiesti õige on aga järgnev märkus, et kahest kõrvoolevast kaashäälikust peeneneb ainult eelmine, kuid näitus k ä k k i on õnnetult valitud, sest -kk- ei ole siin mitte sõna tõsises mõttes peenendud; paremad näitused oleksid: *ku'l'id*, *val'tist*, *sõn'nik*, *kas'sil*.

Meie ortograafia süsteemile vastavalt oleks loogilisem kirjutada: „(kaks) *varssa*“, „(loen) *värssi*“, aga mitte *varsa*, *värsi* (lhk. 22).

Täiesti ekslik on öelda (lhk. 22, all): „Ühte silpi sõnas rõhutatakse jõulisemalt, tarvitades hääle jõudu, kõrgust ja vältust. Seda nimetatakse sõnarõhuks“. See, mida me harilikult rõhuks ehk ekspiraatorseks (dünaamiliseks) rõhuks nimetame, on ainult hääle jõust ehk t. s. õhuvoolu jõu pingutusest. Hääle kõrgusest on aga tingitud musikaalne (meloodiline, kromaatiline) rõhk. Hääle vältus on aga midagi hoopis teist ja teda ei tohi kuidagi ära segada hääle rõhuga.

Mitte alati maksev ei ole seadus: „Ühendatud sõnades on esimesel sõnal raske sõnarõhk ja järgmisel kerge sõnarõhk: *lõunatuul*, *määpind*“ (lhk. 23). Kuid võrreldagu sõnu: *maailm*, *viisteist*(kümmend), *aiti*ma (=aita Jumal), *seesäma*, *ennäe* (=et näe), *musttüh*at jne.

Nii mõndagi küsimust tekitab lause (lhk. 25): „Hääldamine on ilus, kui kõneleja ehk ettekandja loetavad silbid kõlalisel kokkukõlasse seab, hoolitsedes, et ettekande keel oleks puhaskirjandusline“. Mis mõeldakse õige sõnadega „silpisid kõlalisel kokkukõlasse seadma“? Ja missugune oleks lõpuks see „puhaskirjandusline keel“? Ilukirjandusline keel tohiks igatahes ka murdeline olla. Siin on igatahes riivatud küsimust, mis nõuaks põhjalikumalt ja laiemat käsitlust.

Ülemaal esinevatest arvustavatest märkustest foneetika õpetuse kohta ei järgne veel sugugi raamatu sisuline nõrkus terves tema ulatuses. Kõne all olnud puuduseid kaaluvad ehk üles raamatu muu osa positiivsed omadused, mille hindamine aga siia ei kuulu. Need eksitused on väga arusaadavad ja seletatavad emakeele loomu sügavama tundmise puudusega, mis meile kõigile veel omane. Ja needki read on ainult selleks sihitud, et mõnede Eesti, foneetika tegeliste küsimuste lahendamiseks pisutki kaasa aidata.

* * *

Lõpuks lubatagu esitada mõned märkused teose kirjaviisi kohta (mitte: kirjaviisi suhtes!). Mitte „teoreetilise süsteemi käsitus“ (=arusaamine, mõistmine), vaid käsitus, s. o. esitus, ettekandmine, tutvustamine (lhk. 3). Mitte õperaamat, vaid õpperaamat, sest siin on meil tegemist genetiivse liitumisega (nim. õpe, om. õppe), nagu sõnades: kooliraamat, mõttelend jne. Foneetiliselt õiget transkriptsiooni tarvitakse kirjutades *j*-iga: intonatsioon, reaktsioon jne. Mõistet „artikuleerima“ ehk „välja ütleva“ tähendakse Eestikeelse sõnaga hääldama, kuid paiguti ka hääletama, vahel isegi samal leheküljel kumbagi sõna tarvitades (lhk. 10). Kuigi eelmine vähe oskamatult Soome sõna „ääntää“ eeskujul sünnitud, tuleks teda siiski („õigekeelsuse“ fanaatikute põlastusest hoolimata) ainsalt tarvitada, sest sõnal hääletama on juba teine tähendus. Ja sõnu, mis keeleteadlasele „vigased“ on, leidub meie keeles veel teisi küll. Kirjakeel ja nähtavasti ka murded ei tunne mitte sõnakuju seadab (lhk. 19), vaid seab. Loomulikum oleks kirjutada „Flegma“, ja ei mitte „Fleegma“ (lhk. 23, 2 r. alt). Praeguste õigekirjutuse traditsioonide järele ei tuleks mitte kirjutada: „Nummer klamrites tähendab...“ (lhk. 28, 3 r. alt), vaid: „Number klambrites...“. Kui juba kirjutada „nünanssides“ (lhk. 34), siis ka „kaks varssa“ kahe s-ga. Mitte: „avaldab omi tundmusi“, vaid „oma tundmusi“, — siin ei ole oma käänamine mitte õigel kohal; nõnda ei kõnele eestlane mitte. Eesti keeletundele valus tundub ütlus: „...meie isiklikust tahtmisest ripub ära meie hääle jõud“; palju eestilisem oleks ütelda kunstliselt tuletud sõnaga: „tahtmisest oleneb meie hääle jõud“ (lhk. 35). Kui lugeda lauset (lhk. 40): aeglaselt lugedes peab rõhutama täishäälikuid...“, siis tekib tahtmata küsimus, kes peab rõhutama? sest aegsõna seisab siin ju isikulises tegumoes (meie grammatikad nimetavad seda ekslikult „tegevikuks“); selle asemel tuleks öelda: „aeglaselt lugedes tuleb rõhutada (ehk: peab rõhutatama) täishäälikuid“. Loomulikum oleks konsonantisid nimetada mitte umb-, vaid kaashäälikuteks, sest sõnas umb- peitub teatav eitus, vrd.: umbusklik, umbmäärane (viimast võiks tarvitada labase ja mitte-eestilise „ebamäärase“ asemel). Sõna „ettekujutuse“ (lhk. 49) asemel oleks kohane tarvitada meelekujutus (=fantasia). Kui juba kirjutada: koomiline, biograafia, elegia, siis tuleks kirjutada pika vokaaliga ka reaalne (lhk. 73), sümbolrõhk (lhk. 49) jne.

Mööda minnes olgu öeldud, et õige suuri arusaamatusi esineb ka rahvalaulu värsimõedu käsitluses (lhk. 74—75).

Alb. Saaberik.

Kroonika.

Haridusminister J. Kartau on vabariigi uuest valitsusest, Tõnissoni kabinetist, välja jäänud, seega ametist lahkunud. Omal mõnekuulisel ametisoleku ajal ei jõudnud ta teostada põhjalikumaid uuendusi kooli alal. Käsil oli ilmaliku ühtluskooli läbiviimine, koolisunduse maksmapanek, kooliseaduste väljatöötamine, õpetajate puhkepalgaseadus jne.

Hra Kartau ministeeriumi iseloomustas teatud tsentralisatsiooni püüe ja järjekindlusetus, kuna korraldused nii mõnigi kord hiljaks jäid ja neis, kellesse nad puutusid, meelepaha äratasid, mispärast õpetajate ja lastevanemate ringkonnas tekkis opositsioon ja rahulolematuse isegi nende korralduste vastu, mis sisuliselt täiesti vastuvõetavad. Kui siis veel ministeerium asus seletama õpetajate palgaseadust viimaste kahjuks, peasis lahti tõsine pahameel ja ministeerium kaotas õpetajate poolehoidmise, millest ta küll tervel oma tegevusajal suuremat ei hoolinud.

Uus haridusminister Konstantin Treffner oli senni Tartus gümnaasiumi direktor ja on Õpetajate Keskliidu juhatusse liige (abiesimees, varemalt esimees), nii et talle meie kooli ja õpetajaskonna huvid võerad ei tohiks olla. Loodame, et uus minister oskab ja tahab asuda Eesti kooli loomisele õpetajaskonnaga käsikäes, mis kindlustab töö edu, ja et ta seda jätkab, mis tema eelkäija tegevuses positiivset oli, vabaks jäädes endise ministri tegevuses ilmsiks tulnud defektidest.

Lubadust selleks tahaksime näha uue valitsuse deklaratsioonis, milles haridusministeeriumi töökava kohta öeldakse järgmist:

Haridusministeeriumi tegevusalal on mõõdu- andvad järgmised põhimõtted:

I. Üleüldine juhtnõr: 1) kooli reformipüüete teostamine, mis teadusliku pedagoogika ja iseäranis meie omapärase Eesti kooli loomise seisukohalt Eesti koolitegelaste poolt tarvilikuks tunnistatud, kusjuures silmas peetakse ärahoidmist järskude murrangute eest üleriiklises ulatuses ja üles seatakse kindlakavaline järkjärguline elluviimine, kusjuures erainitsiatiivil uute teede otsimisele suurt vabadust tahetakse jätta, kuna ka avalik riigikool ei pea surnud normidesse kivinema.

2) Kõige lähem käsikäes käimine õpetajatekoguga, nende organisatsioonide peale toetamise teel ligidas ühenduses ühiskonnaga ja ühiskondliste hariduskorraldustega.

Ministeeriumi vaatekohalt on nimelt Eesti õpetaja see, kelle elav töö aitab meile Eesti kooli luua, sellepärast tahab ministeerium iseäranis hoolitseda õpetaja majandusliku ja õigusliku seisukorra korraldamise eest ja õpetaja vaimlisi nõudeid alaliselt silmas pidada.

3) Vähemusrahvaste kooli korraldamine, kultuurautonoomia põhimõttel, kusjuures asjast huvitatud rahvuslised organisatsioonid kaasatõõtama tõmmatakse.

II. Lähem tegevus:

1) Maksuta, üleüldise ja sundusliku alghariduse teostamine.

2) Keskkooli korraldamine ühtluskooli põhimõtetel, kusjuures mitmekesisust ja paenduvust püütakse silmas pidada, välja minnes meie elu iseäralduste tarvidustest, ühtlasi arvesse võttes last kui kooli peategurit ja raskusi, millega meie kooli ehitamisel tegemist.

3) Kõrgema hariduse eest hoolitsemine, välja sihtides oma riigikeeles kõrgema kooli peale.

4) Kutsekoolide eest hoolitsemine, iseäranis õpetajate ettevalmistamise peale rõhku pannes.

5) Hariduse eest hoolitsemine väljaspool kooli ja kultuurväärtuste hävinemise vastu võitlemine.

*

Rahvahariduspäeva korraldajaks (9. ja 10. nov. s. a.) oli haridusministeeriumi rahvaharidusosakond. See osakond on iseäranis tähtis meil, kus rahvakool senni koguni viletsas seisukorras — pealegi võera-keelne — on olnud ja selle tõttu rahva üleüldine haridusline tasapind palju soovida jätab teiste kultuurrahvastega võrreldes. Ühes kooli korraldamisega tuleb sellepärast tõsiselt silmaspidada ja elustada haridustööd väljaspool kooli.

Siin ei saa aga kuigi palju ära teha ringkirjadega, käskudega, sundusega. Isegi kõige ilusamad kavad ja paremini korraldatud ettevõtted ei too kasu, kui nad ei leia seltskonna poolt vastutulekut, ei saa seltskonnale omaseks, tarvilikuks. See osakond peab tingimata kontaktis olema nende ringkondadega, kelle kasuks ta tahab töötada. Tuleb sellepärast tervitada mõtet—kutsuda haridustegelasi üle kodumaa ühisele nõupidamisele selle üle, kuidas korraldada haridustööd väljaspool kooli.

Mis andis see päev? Kokkutulnud tegelastele jutustati küll palju huvitavat sellest, mis Soomes ja Rootsis sellel alal äratehtud ja mis käsil. Jäi mulje, et sealgi, korralikuma rahvakooli peale vaatamata, haridustöö väljaspool kooli väga tähtsaks peetakse, et see töö seal häid tagajärgi annab, et meilgi tarvis kohe käed külge panna ja algust teha. Kuid mis ja kuidas teha? millest algada? jne. need küsimused jäid lahendamata.

Päevakorras oli kaks tähtsat küsimust: r a a m a t u k o g u d ja r a h v a ü l i k o o l i d. Mõlemate kohta anti teatav teoreetiline seletus, aga ei jätkunud aega kumbagi küsimuse põhjalikumaks läbitöötamiseks. Puudutati nii möödaminnes mõnda üksikasja, võeti vastu suure rutuga paar juhuslikku resolutsiooni ja — lõpetati.

Osakonna aruandest selgus, et on püütud kõigil oma tegevuspiirkonda kuuluvail aladel tegev olla, aga raha ja inimeste puudusel ei ole saadud, nagu aruandes öeldi, suuremat ära teha. On ainult teateid kogutud, ettepanekuid tehtud, üht ja teist võimalust meele tuletatud. Meie haridusministeeriumi nõrk külg on alati olnud raha puudus. Rahvaharidusosakond pole senni veel midagi võinud kulutada haridustööks väljaspool kooli, kuna Soomes, näit., seks otstarbeks üle kolme miljoni marga aastas kulutatakse. Ilma rahata ei saa aga osakond loomulikult midagi positiivset ära teha. Ei olnud aga osakonnal ka mingit tegevuskava ligema tuleviku jaoks ette tuua.

Aruanded kohtadelt piirati viimseni võimaluseni ja nii ei saanud hariduspäeval ka sellest ülevaadet, mis meil kohtadel praegu haridusalal tehakse, mis tarvis ja mis teha võiks. Meie arvates oleks pidanud just olukorra selgitamine ja ligema töökava arutamine koosoleku peaülesandeks olema, et tegelased oleksid kaasa viinud teatavad ülesanded ja teadmised, kuidas asuda nende lahendamisele. Nüüd kippus aga ametlik noot vahel sekka kõlama: räägiti ettekirjutustest, mitmesugustest kavadeist, põhikirjadest, isegi ettekirjutusest koolivalitsuste kaudu maal hariduseltsa (ametlikka?) arutada jne.

Et lühikese ajaga palju taheti ära teha, siis muutus koosolek liiga teoreetiliseks ja oli seega võrdlemisi vähe viljakas tegeliku töö mõttes. Äratav, virgutav mõju oli tal siiski ja sellest küljest täitis ta oma ülesande, olles sissejuhatuseks tulevastele nõupidamistele, n. ü. töökoosolekuile. Loodame, et ta viimaseks ei jää.

*
Kümnnes Eesti karskuskongress jättis mulje, et meil sennine karskustöö, mida omal ajal tehti teatava hoolsusega, on suuremalt osalt kokku varisenud. Karskusseltsid kiratsevad või on hoopis kadunud, tegelaste puudus üleüldine; joomine aga kasvab, salaviinapõletamine võtab hoogu; endine karskussõbraline meeolu on muutumas — joomissõbraliseks. . .

Selleks on kaasa mõjunud küll väga mitmesugused asjaolud, esimises joones just ilmasõda oma hävitustööga, kuid vististe tuleb osa selle nähtuse põhjustest kirjutada sennise karskustöö ja -tegelaste arvele. Kui ilmasõja puhkedes lõpetati alkoholimüük ja pandi maksma keeluseadus, siis arvati karskustöö ülesanded olevat täidetud, eesmärk saavutatud. Tegevus vaibus ja — lõppes.

Kuid just siis, kus seltskond paratamata pidi loobuma alkoholist, oleks tulnud viimseni tööle rakendada needki vähesed jõud, mis olid järele jäänud, et kasutada silmapilku ja pakkuda alkoholi asemele midagi positiivset, mis oleks aidanud rahvahulke pärast ki alkoholist eemale hoida. Selles mõttes ei tehtud meil aga midagi, ja seda loidust ei anna ajalugu meie karskustegelastele vististi mitte andeks.

Ja X. kongress? ütles ta midagi uut endisega võrreldes? Vaevalt küll. Juba aastat kümme tagasi võis tähele panna, et osa karskustegelasi asus sennise töö vastu arvustavale seisukohale, nähes alkoholismis ühiselulist pahet, mille vastu tuleb võidelda sotsiaalsete abinõudega. See tuli

ilmsiks ka eelmisel — Valga — kongressil (1910), kus löödi ägedaid lahinguid mõlema voolu esitajate vahel. See kalduvus „pahemale poole“ sai valitsuse surve tõttu teatava piirini saatuslikuks selleaegsele karskusliikumisele. Nüüd tohiks aga selge olla, et kihutus ja seletus üksi siiski ei aita, et isegi keeluseadus paberile jääb, kui ei ole soodsat pinda. Ja vabamais oludes tuleb asuda selle pahe põhjuste hävitamisele. Just sellest küljest pakub aga kongressil vastuvõetud tegevuskava koguni vähe. Esimisel plaanil on siingi kihutus- ja seletustöö, ühiseluline moment on jäänud tähele panemata. Enam esile on nihutatud noorsoo karskuse küsimus ja seda täie õigusega. Noorus ei tarvitse otsida kunstlikku vaimustust alkoholist, ta organism ei ole veel kihvitatud — nii on siin karskustööks paras aeg ja koht: karske nooruse kaudu kasvab karske rahvas. Kui aga tahetakse karskuse õpetust (võib olla isegi sunduslikuna aინena) koolidesse sisseviia (ka algkooli), siis peab selle juures küll tõsiselt kahtlema. Ei tee see veel kedagi karskeks ega hoia alkoholist eemale, kui ta teab, mitu protsenti alkoholis üht või teist ainet on, ehk kui kahjulik üks või teine hulk temast on. Noortele on vaja luua tegutsemisvõimalusi, rakendada neid mitmesuguste positiivsete ülesannete kallale — ja neil ei tule mõttesegi minna alkoholist uimastust otsima. Noorsoo liikumine iseenesest on juba karske liikumine. On küsitav, kui palju meie praegustes oludes iseseisvad noorte karskusühendusedki otstarbekohased on ja kas ei oleks parem püüda kõigis noorte organisatsioonides alal hoida karsket meeleolu. Igatahes ei tohiks noorte karskusühendused omandada teistest eraldamise laadi, mis võiks killustada noori ja tekitada nende keskel arusaamatusi.

Nüüd, kus meil Eestis alkoholi keeluseadus teoksil, igatahes meist enestest oleneb, kas ja kuidas teda maksuma panna, peaksid kõik karskuse poolehoidjad — iseäranis õpetajad, sest alkohol ja kasvatus-haridustöö on vastandid — tõsiselt järele mõtlema, kuidas luua keeluseadusele pinda ja kõrvaldada neid ühiselulisi vastolusid, mis alkoholismi pea põhjusteks.

*

Piljard koolitoas ja bürokritism. Ühe kodumaa linna õpetajate selts, kelle aktiivsusest omade otsekoheste ülesannete alal kuigi palju pole kuulda olnud, ostis tänavu sügisel mitmetuhandemargalise piljardi (esimine ja senni ainuke õpetajate seltsi piljard Eestis! Cr.) ja asetas ta seltsi lugemistuppa, mis asub koolimajas, nimelt vabas klassitoas.

Missugustel motiividel see samm astuti ja kuidas hindab selts tähendatud riistapuu väärtust omade ülesannete seisukohalt, on meile teadmata. Näeksime heameelega, et seltsi juhtivad jõud ligemal ajal selle kohta avalikult sõna võtaksid.

Siin kohal avaldame selle uue õppevahendi esialgsest mõjust paar iseloomulikku joont, millest meile koha pealt teatatud.

„Direktor X. lubas anda teatava paberi paarile õpetajale, kes soovivad saada IV. palgaliigist III. liiki. Nädalate kestes oodati asjata. Viimaks lubati teatava päeva kella 12-neks, kuid selgi päeval ei saadud — ajapuudusel. Terve õhtupoole töötas aga direktor — piljardi toas.

Teine direktor jättis palgamaksmise puhul viimsele palgasaajale, naisõpetajale, palga maksmata, öeldes: Teil siin tarvis neljas kohas alla kirjutada ja summad kokku arvata — võtab palju aega; ma täna liiga väsinud ja tahaks minna natuke piljardit lööma (!) ja liigutama. Tulge homme! Ja läks... .

Ametlikkudes paberites kirjutatakse eestikeel, Eestikeel, eesti keel j. m., kõneldakse ja kirjutatakse üleüldse mingisugust „eestikeelt“, sest Eesti keelega tutvunemiseks ei jätku nähtavasti aega, aga piljardit lüüakse kas või ööd läbi“... .

Credo.

Põhjamaade noorsoo koosolekud Tallinnas ja Tartus 15.—17. nov. s. a.

Teatavasti peeti tänavu suvel Vaasas Põhjamaade koolinoorsoo koosolek ära, millest ka Eesti asemikud osa võtsid. Kongressil otsustati asutada ühine Põhjamaade noorsoo häälekandja Concordia, mille toimetus pidi Helsingis asuma.

Et aga kõigi põhjamaade koolinoorsoo asemikke Vaasas ei olnud (puudusid daanlased, norralased ja islandlased), siis pidi terve rida küsimusi Concordia kohta edaspidiseks otsustada jääma. Soomlaste ettepanekul peeti need koosolekud 15.—16. nov. s. a. Tallinnas, kuna 17. nov. külaskäik tehti Tartu koolinoorsoole.

Külalisi tuli Soomest 4: Soome Koolinoorsoo Liidu esitajad üliõpilased Martti Forsman, ja Aarni Penttilä (viimane jäi Tartu ülikooli teaduslikule tööle selle semestri lõpuni), Soome-Rootsi koolinoorsoo esitaja üliõp, Kurt Tötterman ja Daani koolinoorsoo esitaja üliõpil. Volontis.

Eesti koolinoorsoo poolt olid juba laupäevaks kokku tulnud asemikud kõigist maakonnakeskbüroodest ja ülemaalisest õppurkonna keskbüroost Tartus. Enne võõraste tulekut arutati mitmesuguseid omavahelisi küsimusi, muu seas tallinnlaste lahkpuudeid, kes ilma järgmisel kongressil küsimust arutamata ja teistele omi seisukohti selgitamata olid kalduvad praegust keskbürood ja ta tegevust omalt poolt eitama. Asi jääb lõpuliikult järgmise kongressi otsustada, mis astub kokku Tallinnas 3—5 jaanuaaril 1920. a.

Kell 3 jõudsid külalised laevaga pärale, keda üheskoos sadamasse mindi vastu võtma. Peale tervitustevahetuse viidi külalised lahetesse tallinnlaste perekondadesse kortrisse ja paluti neid ühtlasi kella 6-ks Haridusministeeriumi ruumidesse ühistele nõupidamistele, kus mitmed Concordiasse puutuvad küsimused otsustati, muu seas Concordia valitsust Daani, Rootsi, Norra ja Islandi esitajate juurevalimisega täiendati. Lehte otsustati trükkida kahes väljaandes: Soome-Eesti ja Rootsi-Norra-Daani-Islandi. Sisust oleks asjalik osa mõlemal väljaandel enam vähem ühine, kuna luulet ainult harukordel tõlgitaks.

On loomulik, et Skandinaavia väljaandes pole tarvis kirjutuste tõlkimist, kuna kõik Skandinaavia keeled on üksteisele väga lähedased, kõigile Skandinaavia rahvastele suurema vaevata arusaadavad. Vähe teisisi on aga lugu Eesti ja Soome keelte vahekorraga: siin pole vastastikune arusaamine mitte nii hõlbus. Siiski otsustati ka Soome-Eestikeelses väljaandes kirjutusi mitte tõlkida, vaid neid ainult tarvilikkude märkustega varustada, mis nende arusaamist hõlbustaks. Sel kombel tahetakse sundida nii hästi Eesti kui Soome noortsugu teine teise keelt vastastikku tundma õppida.

Mis Concordia väljaandmise majanduslikku külge puutub, siis on Soome-Eesti väljaande ilmumine kindlustatud: Soomes on hulga viisi ettetellimisi vastu võetud, Eestis on erikorjandus toime pandud, mille lõpulikud tagajärjed senni kokkuvõtmata, kuid mis lubab igatahes asja kindlale alusele seada (ainuüksi Asutaja Kogu liigete hulgas ringikäinud korjandusleht tõi üle 3000 Eesti marga). Skandinaaviaga on aga lugu halvem: sealt pole senni veel mingisuguste summade kohta kindlustusi saadud. Era ajakirjade praktikat silmas pidades oodatavat enne hinnata näitenummert, siis mõeldavat tellima ja raha koguma hakata.

Laupäeva õhtul käis üks osa võõrastest teatris, kuna Skandinaaviased Tallinna Rootsi koolis siinistele rootslastele külakostina kõnet käisid pidamas.

Pühapäeva hommikul kell 11 oli Tallinna realkooli saalis Tallinna

koolinoorsoo pidulik koosolek võõraste vastuvõtmiseks, mille avas V. Ernits Eesti- ja Soomekeelse tervituskõnega. Sellele järgnes tervituskõne Tallinna linna koolivalitsuse esitaja hr. Olliku poolt. Võõrastest võttis esimesena sõna soomlane Penttilä, kes Eesti keeles õige tundmusrikkalt Soome-Eesti vendlusest kõneles. Temale järgnes Daani esitaja Volontise huvitav ülevaade Daani koolinoorsoo vabameelsema osa püüete, huvide ja sisemiste võitluste kohta modernide vaimliste voolude keerus, mis kõike vana eitavad ja uusi põhimõtteid katsuvad elus maksma panna, kuid sellega tihti peale noored vastollu saadavad omaaegse seltskonnaga ja iseenesega. Kuna kõneleja just noorsoo elu põletavamaid küsimusi käsitles, sai ta kuulajate poolt tõsiste kiiduavalduste osaliseks.

Järgmisena kõneles Soome esitaja Forsmann Soome koolinoorsoo organiseerimise ajaloost, mille algus ulatab esimese Soomekeelse kesk-kooli asutamiseni 1858. aastal. Esialgul tekkisid kõigis koolides n. n. „seltsimeeskonnad“ (toverikunta), mis alles 1906. a. revolutsiooniaegse ühiskondliku meeololu tõusu tõttu ühinesid Soome Koolinoorsoo Liiduks. Selle laienduseks on hiljemini tekkinud Soome Koolinoorsoo Karskusliit ja Soome lütseumide (umbes meie gümnaasiumid) Spordiliit. Kõik need kolm liitu kavatsevad tulevikus ühiselt häälekandjat väljaandja ja ühiseid suvikongresse pidada, kus oleks edustatud kõik Soome koolinoorsoo püüded: eri päev oleks pühendatud teaduslikele ettekandele, teine karskusele, kolmas spordile jne. Koosolekuid ise peetaks järgimööda eri Soome linnades, millede ajaloole ja ümbrusele mõned asjatundjate kõned kavatsetakse pühendada. Sel kombel arvatakse kõige paremine teostada võivat oma kodumaa tegelikkude tundmaõppimist noorsoo poolt. Igale niisugusele koosolekule mõeldakse tulevikus ka Eesti esitajaid kutsuda.

Peale selle kavatseb Soome ühinenud Koolinoorsoo Liit oma õpilastekodu asutada, valitsuse toetusel, kus õpilased võiksid suvel põllu- ja aiatööd teha, sporti harjutada, kursuseid korraldada suviste järeloppijatele ja muilegi. Selle õpilastekodu ukseid on kavatsetud lahti hoida ka eestlastele, samuti nagu seal on kavatsetud Eesti keele kursuseidki toime panna. Kõneleja avaldatakse elavalt kiitust.

Järgmisena kõneleb Soome-Rootsi noorsoo esitaja Kurt Töttermann Soome-Rootsi noorsoo püüetest mis on sarnased soomlaste omadega, kui väikesi lahkuminekuid mitte arvesse võtta. Ta jutustab iseäranis sellest, kuidas vanameelsed ollused seltskonnas esialgu noorsoo omavahelise koostöötamise vastu olid, kuid kuidas siiski pärastpoole elu näitas, et koostöötamisest aina kasu võib olla.

Õpetajate nimel kõnelevad pikemalt Asutava Kogu liige J. Piiskar ja Eesti õpetajate keskliidu esimees J. Annusson, toonitades seda hingelist vahet, mis vanade ja noorte vahel olemas, kuid ühtlasi tarvet üksteisest aru saada ja teineteisele lähineda.

Eesti koolinoorsoo poolt tervitavad külalisi A. Juhanson, H. Käsebier ja Pärt, seda toonitades, kui palju raskusi praegune sõjaaeg Eesti õppivale noorsoole peale paneb, kellest praegugi osa peab kasarmuis elama.

Koosolek lõpeb isamaa lauluga. Võõrad kutsutakse Asutava Kogu einelaua ruumidesse lõunale.

Peale lõunat, kell 5, algab Haridusministeeriumi ruumides ühine tee-laud, mis kestab kõige lõbusamas meeolus kunni ligi kella 8-ni. Peetakse kõnesid Eesti, Soome, Rootsi ja Daani keeli, lauldakse Eesti isamaa laule. Võõrad tänavad lahke vastuvõtmise eest, deklameerivad Skandinaavia keelil ja esitavad põhjamaade rahvushümne, mida püstiseistes kuulatakse.

Kõnedes puudutatakse peajasjalikult Põhjamaade ühinemise küsimust. Tallinna õpetajate esitaja Peet leiab, et õpilased on õpetajait ette jõudnud rahvusvaheliste sidemete loomises. Ernits esitab mälestusi Põhjamaade noorsoo kongressilt Vaasast läinud suvel, toonitades seda, et

Põhjamaade noored olid esimesed, kes otsekoheste sõprustunde mõjul, ilma tarkade ja kavalate diplomaatiliste järelkaalumisteta Eesti täielikku iseseisvust „tunnistasid“ ja Eesti täisõiguslikuks liikmeks Põhjamaade noorsoo perre vastu võtsid. IX. Põhjamaade karsuskongress, mis mõni päev hiljemini Helsingis peeti, oli juba palju diplomaatlikum: see lükkas küsimuse järgmise kongressi toimkonna otsustada, kes alles nüüd on Eesti kohta jaatavale otsusele jõudnud. Need kõigetargemad herrad aga, kes Pariisis istuvad, tunnistavad Eestit de jure muidugi ainult siis, kui enam muid reaalseid võimalusi pole.

Tuleks nimetada veel sedagi. et kõnedes puudutati ka veel praktiliselt Eesti-Soome lähenemise küsimusi, millede kohta nõupidamiseks Soome esitajal Forsmanil eri volitused olid. Peeti tarvilikuks Soome ehk Eesti koolinoorsoo kongressile vastastikku saatkondi läkitada, keelekursuseid mõlemal pool korraldada, kirjandust vahetada, rändavaid kõnelejaid saata, võimalikul korral ka ühiseid kongresse pidada jne.

Koosviibimise järele sõitsid soomlased ühes tartlastega õhtuse rongiga Tartusse, kuna skandinaavlased jäid järgmiseks päevaks Tallinnat vaatama.

Tartus oldi esmaspäeva hommikul külalistel noorte poolt vastas. Päeva kestes näidati neile linna, kuna õhtuks oli poeglaste gümnaasiumi saalis Tartu koolinoorsoo pidulik koosolek kokku kutsutud, kus samaladiliste kõnedega ja tervitustega esineti, nagu Tallinnas. Kuulajaid oli rohkesti, saal Eesti ja Soome lippudega kaunistatud.

Koosolekult mindi vaksalisse Soome külalist saatma, kes järgmisel hommikul Tallinnasse jõudes ühes skandinaavlastega laeval Helsingisse sõitis, sadamasse tulnute tervituste saatel.

Tallinna nõupidamistel polnud noorsoo kohta igatahes mitte vähem tähtsus, kui Tartu nõupidamistel „vanade“ kohta: nendel on Baltiiriikide liit kujunemas, noortel aga „Põhjamaade Noorsoo Föderatsioon“.*)

V. Ernits.

Rahvahariduspäev

peeti haridusministeeriumi korraldusel 9. ja 10. nov. s. a. Osavõtjaid oli ilmunud: Harjumaalt 16, Järvamaalt 8, Läänemaalt 13, Põhjalaalt 4, Pärnumaalt 4, Tartumaalt 13, Valgast 1, Viljandimaalt 6, Virumaalt 12 ja Võrumaalt 2, — kokku 79 saadikut.

Kõnelesid: Krabi — raamatukogude korraldamisest; Rootsi „Goodtemplerite ordu“ sekretäär Olsson — rahvaharidustööst Rootsis; Helsingi ülikooli rektor Uno Stadius — haridustööst Soomes; Soome karskustegelane, ajakirjanik V. Karpio — haridustööst Soome töörahva seas, ja Tallinna Rahvaülikooli juhataja R. Rāgo — rahvaülikoolidest. Kõned ilmuvad loodetavasti hariduspäeva protokollides.

Aruandega Rahvaharidusosakonna sennisest tööst esines E. Asson. Osakond asutati alles augusti kuul. Ta seadis oma ülesandeks rahva vaimliste huvide elustamise, silmaringi laiendamise ja edasiharimise võimaluste loomise soovijatele. Selleks astus osakond samme lugemislaudade, raamatukogude, õhtukoolide, kursuste, rahvaülikoolide asutamise ja korraldamise asjus. Et osakonnal senni tarvilisi summe pole olnud, siis on tegevus olnud enam ergutavat; korraldavat laadi.

Raamatukogudele on omavalitsused mitmel pool toetusraha

*) Paar päeva peale külaliste ärasõitu sai nende ridade kirjutaja neilt Helsingist telegrammi, milles nad Tallinna ja Tartu noorsoole sügavat tänu avaldavad lahke vastuvõtmise eest.

määranud, loodetavasti teevad seda teisedki. Maal on osakonna teadete järele praegu 140 raamatukogu, neist 39 maksuta, 46 maksulist, teised — liikmetele maksuta, võõrastele maksulised. Osakond on palunud raamatukogude toetamiseks 57.000 m., millest abi mõeldaks anda kunni 500 margani maksuta raamatukogudele. On kokkuseatud uute kogude jaoks raamatute nimekirjad ja saadud mitmelt kirjastajalt ja raamatukaupluselt teateid, et nad raamatuid annavad kogudele kunni 25% hinnaalandusega. Et eestikeelsetest rahvaraamatutest puudus, siis on osakond samme astunud teistest keeltest paremate raamatute tõlkimiseks. Hiljuti on osakonna poolt ametisse kutsutud raamatukogude instruktor V. Krabi, kelle ülesandeks raamatukogude korraldamine, virgutustöö, nimekirjade valmistamine jne. Osakonna poolt on kokkuseatud edasiharimiskooli ja rahvaülikooli normaal-põhikirjad, teoksil on edasiharimisprogrammid. Edasiharimiskoolid töötavad juba Tallinnas, Tartus, Paides, Petseris, lähemal ajal avatakse Kuresaares, Pärnus, Rakveres, Valgas, Viljandis ja Võrus. Rahvaülikoolid töötavad Tallinnas, Tartus, Paides, loodetakse avada Pärnus, Rakveres, Valgas ja Viljandis. Nende toetamiseks on palutud 95.000 m. krediiti. Osakonna tööd on takistanud raha ja inimeste puudus.

Rahvahariduspäeval võeti vastu järgmised otsused:

- 1) Rahvaraamatukogu kohta tunnistati tarvilikuks:
  - a) rahvaraamatukogude maksutumaks muutmine;
  - b) nende edendamiseks seltskonna, kogukondlise omavalitsuse ja riigivalitsuse koostöötamine, kus juures eestkätt kogukonna- ja riigivalitsuste kohuseks on raamatukogude eest aineliselt hoolitseda;
  - d) raamatukogude asutamine igasse valda ja suuremate kogude käimapanemine igas kihelkonnas ja linnas;
  - e) raamatukogude instruktori ametissepanemine haridusministeeriumi poolt;
  - f) kõige lähemal ajal raamatukoguhoidjate kursuste toimepanemine;
  - g) raamatukogude juures maksuta lugemislaudade avamine;
  - h) ilmuva kirjanduse registreerimine ja raamatute nimekirjade avaldamine.

2. Rahvaülikoolide kohta leiti:

- a) rahvaülikoolide korraldusele Eestis tuleb asuda järgmiste põhimõtete järele: rahvaülikooli eesmärgiks olgu oma kuulajatele anda mitte eriharidust, vaid ülevaadet praeguse teaduse arenemisest ja tutvustada neid teadusliku mõtlemis- ja töötamisviisiga;
- b) ettelugemised olgu korraldatud seeriatena, silmaspidades, et aasta jooksul teatud teadusvallast võimalikult ülevaade antaks;
- d) rahvaülikooli alalistelt kuulajailt tuleb nõuda eelteadmisi rahva-kooli kursuste piirides;
- e) kohtes, kus võimalik ei ole avada rahvaülikooli, tuleb korraldada üldhariduslikke kursusi;
- f) era organisatsioonide poolt ellukutsutud ja ülevalpeetavaile rahvaülikoolile tuleb anda riigi ja omavalitsuse poolt tarvilisel määral toetust;
- g) tarbekorral peab riik ja omavalitsused enese algatusel rahvaülikooli ellu kutsuma.

3. Edasiharimiskoolide asutamine tunnistati tarviliseks linnades, alevites, tööstusasutuste juures ja muus rahvarikkamais kohtes.

4. Karskusküsimuses, mis X. Eesti karskuskongressi juhatuse ettepanekul päevakorda võeti, otsustati: a) toetada põhjusemõtteliselt alkoholi keeluseadust; b) hukka mõista salaviinapõletamist ja d) toetada karskustööd.

5. Koosoleku lõpul otsustati saata tervitustelegrammid vägede ülemjuhatajale ja Asutavale Kogule.

Kümnes Eesti karskuskongress

peeti Tallinnas 8. ja 9. nov. E. K. kesктоimkonna korraldusel. Osavõtmine oli võrdlemisi leige. Külalistena viibisid kongressil mitmed Soome ja Rootsi karskustegelased. Neist esinesid pikemate kõnedega: Soome karskustegelastest Dr. Matti Helenius-Seppälä (Soome valitsuse karskusosakonna juhataja) — keeluseadusest, V. Karpio — karskustööst kui hariduslisest tegurist; Uno Stadius — Soome rootslaste karskustööst, Alli Trygg-Helenius-Seppälä — naisterahva ülesannetest karskustöös. Rootsi tegelastest: rahvasaadik Ljunggren — karskustööst Rootsis ja Bratt'i monopolisüsteemist. Peale selle esinesid mitmed Eesti karskustegelased.

Kongressil valiti uus kesктоimkond, kuhu kuuluvad: M. J. Eisen, V. Ernits, pr. L. Einbund, H. Kuusner, J. Piiskar, pr. H. Pöld, J. Rosental, A. Schulbach ja L. Virro.

Järgmisil päivil peeti õppivale noorsoole koolides karskustunde ja anti seletusi, millest väga elavalt osa võeti.

Kongressil võeti vastu järgmised resolutsioonid:

Alkoholi keeluseaduse kohta: Kümnes Eesti karskuskongress a) tunnistab tarviliseks Asutavas kogus läbiviia ja maksma panna täielise alkoholi keeluseaduse, mis on ainuke mõjuv abinõu alkoholismi laialilagunemise vastu, ja vaidleb kindlasti kavatsuste vastu mingisuguse monopolisüsteemi kaudu joovastavate jookide müüki uuesti avada;

b) avaldab soovi, et settskond, omavalitsuse ja valitsusvõimu esitajad alustaksid järjekindlat võitlust laialise salaviinamüügi ja valmistamise vastu, mis just linnades hoogu võtmas, kus alkoholi pea igas avalikus kohas vabalt müüakse.

d) protesteerib selle vastu, et valitsus ja sõjaväevõimud avalikkudel vastuvõtmispidudel ja muil juhtumisel laialdaselt alkoholilisi jooke pakuvad, missugune asjaolu õonestab nende määruste ja seaduste mõju, mille täitmist riigi kodanikkudelt nõutakse;

e) leiab, läbi arutades salaviinapõletamise vastu võitlemise küsimust ja ära kuulates Soome ja Rootsi asjatundjate seletusi, et osaline viinamüük monopolisüsteemi järele salaviinapõletamist ja sel teel vilja hävitamist ei vähenda, vaid just salaviinapõletamisele hoogu annab, nagu seda kogemused Rootsis on näidanud.

Tulevast töökaava läbi arutades otsustati: a) alata kihutustööd alkoholi keeluseaduse läbiviimiseks; b) kõigi abinõudega püüda salaviinapõletamisele takistusi teha; d) kaasa mõjuda, et praegu maksvat keeluseadust peetakse; e) avaliku arvamise peale mõjuda, et viimasel ajal joomist salliv ja heakskiitv meeleolu muutuks; f) noortsugu, iseäranis õppivat, virgutada karskustööst osavõtmisele, iseseisvaid noorte karskusühendusi ehk karskusosakondi noorte ühingute juures ellu kutsudes; g) selleks samme astuda, et karskusõpetus asetataks õpetajate kursuste ja seminariide õppekavasse ja kui see on läbiviidav, siis ka kesk- ja algkooli vanemate klasside õppekavasse; h) vähemalt kord aastas karskuspäev ära pidada; i) karskusekretäär ja karskusiinstruktor kesктоimkonna juures ametisse panna; j) karskuse ajakirja väljaanda; k) ajakirjandust ja õppe- raamatuid karskuse mõtte propageerimiseks tarvitada; l) karskussihilisi lendlehti välja anda; m) kõik endised karskusseltsid uuesti tegevusse virgutada ja igal pool uusi seltsa ehk kesктоimkonna osakondi ellu kutsuda.

Kõigile õpetajaile tähelepanemiseks.

„Kasvatuse“ tuleviku kindlustamiseks tuleb kõigil õpetajail tööle asuda. Ei ole sellest küllalt, kui ajakirja tellitakse, teda peab ka teistele soovitama. Lastevanemaid ja haridustegelasi tuleb lehe sisuga ja püüetega tutvustada; sel teel võib leht omale varsti laiemat lugejate ringkonda võita. Iseäranis peaksid õpetajad aga kaastöö eest hoolt kandma.

Arvatavasti jääb „Kasvatus“, vähemalt ligemal ajal, Eestis ainumaks pedagoogiliseks ajakirjaks, sellega ühtlasi allikaks, kust kõigi kasvatustöös tekkivate küsimuste üle vastust otsitakse. Toimetus loodab, et pikema aja jooksul kaastöö juurdevool loomulikult kasvab, kuid ta näeks heameelega, et see kasv võimalikult kiire oleks. Sage-dasti oleneb kirjutamine sellest, kas õnnelikku teemat leitakse; ei usaldata paljude küsimuste üle kirjutada, arvates, et asi küllalt tähtis ei ole.

Asja ergutamise ning algatuse andmise sihil toob toimetus lühikese küsimuste nimekirja, mille üle ligemal ajal tuleks seisukohta võtta. Nimekirja ei taha sugugi täielik olla, ei taheta ka üeldada, et just nende pealkirjade all peab kirjutama. — Küsimusi võib ühendada ehk veel üksikasjalisemalt jaotada, nagu see autoritele kohane ehk mõnest juba ilmunud kirjatööst järgneb. Teemade jaotus ei taha piinlikult süstematiseeritud olla, vaid ligikaudselt valda tähendada, kuhu üks ehk teine teema kuulub.

Tööd ei tarvitse olla tingimata algupäraseid; toimetus avaldab hea meelega häid tõlkeid. Suuremate tööde tõlkimise puhul tuleks enne toimetuse arvamist küsida.

Teemad oleksid järgmised:

Üleüldine kasvatusteadus.

Lapse isiku kasvatamine ja kaitsmine koolis. Sotsiaalpedagoogilised uuendused. Uuemad voolud kasvatusteaduses. Katseline pedagoogika. Eesti lapse iseärsused. Lapse iselaadi määramine. Lapsee suguelu. Ühiskool. Õpilaste küsimused. Laiskus ja ükskõiksus. Töö ja väsimus. Tahtevõimu kasvatamine. Jonn ja temperment. Egoism. Lapse psüho-patoloogia. Lapse hingeteadus. Lapse mõtteilma ja kõne arenemine. Moraal ja kasvatus. Suggestioon ja hüpnosis kasvatustöös. Kunst kasvatustöös. Lapse mõttelend. Massede hingeteadus. Koolikaristused. Õigus ja isiklus õppetöös. Vale. Rahvapahed ja kool. Rahvusline kasvatus. Laste miimika. Rahutud lapsed. Kodune kasvatus. Kodu ja kool. Lapse esimene eluaasta. Mis ema kui kasvataja peab teadma. Kodune tervishoid (toitmine, riided, korter, haigused jne.) Lapse isiku arenemine esimestel eluaastail. Lastekirjandus. Lastemängud. Laste töö.

Ilutundmus koduses kasvatuses. Perekonna elu ja moraal koduses kasvatuses. Muinasjutud ja laul kasvatuses. Laste karistused. Üleüldine lastekaitse. Koolieelne haridus. Kasvatustajad. Vanemate koosolekud. Vanemate esitus koolis. Perekonna õhtud kodu ja koolis.

Õppetöö koolis.

Lugema ja kirjutama õppimine. Esimene õppeaasta. Tunniplaan. Rahulik ja kärarikas klass. Töökool. Abikoolid. Mäng ja sport koolis. Meeldivad ja vastikud õppeained. Kodumaa tundmine — õppeprintsipid. Nõdrameelsete, pimedate, kurtummade jne. koolid. Kidakeelsed ja kokutajad lapsed. Majapidamise õpetus koolis. Töökorraldus ühtiuskoolis. Keeled Eesti koolis. Üksikute õppeainete meetodika. Suur või väike kool. Eesti õigekirjutus. Eesti foneetika. Võõraste keelte foneetika. Koolide raamatukogud. Õppeabinõud. Laste teadmiste hindamine. Uuenduskoolid. Anderikkad lapsed. Tulevase lugemisraamatu ootel. Raamatu osa õppetöös. Ilukiri ja ilulugemine — iseseisvad õppeained? Tähelepanekud õpetaja töötoast. Koolieadus ja koolikorraldus. Meie tulevane koolieadus. Ühtluskooli astmed. Sunduslik algharidus. Erakoolid. Õppekavad. Koolivõrk. Täienduskool ja rahvaulikool. Kool, omavalitsus ja riik. Koolide omavalitsus. Koolide revideerimine ja õppetöö juhtimine. Kooli tervishoid.

Kooli üleüldine tervishoid. Kooliarstid. Kooliapteek. Külgehakkavad haigused ja kool. Õpilaste töövõime ja ülesanded. Laste toitmine koolis. Ühiselumajad. Suveasundused. Koolimajad tervishoidliselt. Õpperaamat tervishoidliselt.

Õpetaja.

Õpetaja ettevalmistus (seminaarid, kursused, ülikool). Õpetaja õigusline seisukord. Õpetajate liigitamise küsimus. Puhke palga küsimus. Õpetajaskonna töö kooli loomisel. Õpetaja kutse-etiika. Liidud ja keskkliit. Kongressid ja hariduspäevad. Õpetajate kodud ja varjupaigad. Organisaatsioonide teated. Ülevaadet liitude ja ühingute tööst, kavat-sustest; koolide tegevusest. Noorsooliikumine. Noorsoo liikumine, kool ja kodu. Boy skautid. Noorsugu ja karskus. Õpilaste tegevus väljaspool kooli. Noorsoo päevad ja pidud. Noorsoo liikumine ja teated nende organi-satsioonide tegevusest.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI

K A S V A T U S

AMETLIK OSA.

1. aastakäik.

November 1919.

5. vihk.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Töö- ja Hoolekande-ministeeriumi teadaanne kooliõpilaste-sõdurite ja langenud sõdurite laste kooliraha asjus.

Töö- ja Hoolekande-ministeeriumi Hoolekande osakond paneb ette kõigile, kellel Ajutise Valitsuse määruste põhjal 22. apr. 1919. a. (Riigi Teataja Nr. 28/29 — 1919. a.) ja 1. aprillist s. a. (Riigi Teataja Nr. 22 — 1919. a.) õigus prii kooli peale riigi kulul, sellekohaste palvetega maakonna ja linna hoolekande osakondade poole aegsasti pöörata, sest viimased peavad oma raha nõudmistega ministeeriumis mitte hiljemalt kui 5 novembril s. a. esinema.

Soovitav oleks kui koolide juhatajad selle asja peale laste tähelepanemist juhiksid.

Hoolekande osakonna juhataja: (allkiri)

Asjaajaja: K. R o o s a r.

Merekoolidele.

Haridusministeeriumi Kutsehariduse osakond saadab Teile siin juures tunnikava käesoleva 1919/20 õppeaasta tarvis, mida Teil tarvitusele võtta tuleb. Kui pedagoogika nõukogu leidis tarviliku olevat, õpilaste koosseisu silmas pidades, mainitud kavast mõne üksiku aine juures kõrvale kalduda, siis tuleb sellest osakonnale teatada. Ettevalmistamise klassis tuleb läbisõitu kõrgema algkooli neljanda klassi õppekava järele käia, silmas pidades järgmistes klassides vastava aine jaoks määratud tundide arvu, merekooli eriklassides aga Vene valitsuse aegsete õppekavade järele.

Praegusele merekoolile vastavad õppekavad saadetakse koolidele kätte õppeaasta jooksul tarviliku seletusega ülemineku jaoks.

Praktiliste tööde tunnid ei ole tunnikavas tähendatud ja palgaseaduses ei ole nende jaoks eraldi tasu ette nähtud. Nende määramine, vastavalt õppeainele, jääb pedagoogika nõukogu hooleks, silmas pidades palgaseaduse § 9.

Tallinnas, 13. oktoobril 1919. a. № 4535.

Haridusministeeriumi Kutsehariduse osakonna juhataja: J. Kiivet.

Asjaajaja: M. Alev.

Merekooli tunnikava 1919—20. õpeaastal.

Õ P P E A I N E D	Ettevalmistamise klass	I	II	III
1. Eesti keel	4	2	2	2
2. Vene keel	4	—	—	—
3. Inglis keel	3	3	3	3
4. Arvuteadus	3	—	—	—
5. Algebra	3	3	2	—
6. Geomeetria ja trigonomeetria . .	3	6	1	—
7. Geograafia	2	—	—	—
8. Looduslugu	3	—	—	—
9. Ajalugu	2	—	—	—
10. Kodnikuteadus	2	—	—	—
11. Tervishoid	—	1	1	2
12. Füüsika ja elektrotehnika . . .	3	2	1	4
13. Astronoomia ja sfääriline trigonomeetria	—	6	11	5
14. Meteoroloogia ja okeanograafia .	—	1	2	3
15. Navigatsioon ja deviatsioon . .	—	7	6	5
16. Merepraktika ühes signalisatsiooni ja reeglitega laevade pörkamise ärahoidmiseks	—	2	2	1
17. Aurulaevade mehanika	—	—	2	1
18. Laevaehitus	—	1	1	2
19. Merekaubanduse seadused	—	1	1	2
20. Kaubanduse geograafia	—	1	—	2
21. Kaubandusteadus (raamatupidamine, kaubanduse aritmeetika, korrespondents)	—	—	2	4
22. Joonistamine ja geomeetriline joonestamine	3	—	—	—
Kokku	35	36	37	36

Haridusminister: J. Kartau.

Kutsehariduse osakonna juhataja: J. Kiivet.

Ajutine määrus.

Nõudmised vastuvõtmisel merekoolidesse sügisel 1919. a.

1. Ettevalmistamise klassi võetakse vastu Eesti Vabariigi kodanikke, kes vähemalt 15 aastat vanad: ilma eksamita — kellel keskkooli kolmeklassi ehk sellele vastava (kolmeklassiline kõrgem algkool ja muud) hariduse kohta tunnistus; eksamiga vastavas ulatuses — kellel mainitud tunnistust ei ole. Muil ühesugustel tingimistel on eesõigus neil, kes meresõidus olnud.

2. I. klassi võetakse vastu Vabariigi kodanikke: 1) kelle vanadus vähemalt 18 aastat; 2) kellel seitsmeklassilise algkooli s. o. keskkooli nelja klassi, neljaklassilise kõrgema algkooli ehk muu sellele vastava õpeasutuse lõputunnistus või kes sisseastumise eksamil neljaklassilise kõrgema algkooli piirides rahuloldavad teadmised ilmutab; peale selle kõik need, kes siiaamaalse merekooli I. klassi lõpetanud; 3) kes vähemalt 8 kuud merel sõitnud. Kooli sisseastumisel antakse eesõigus muil ühesugustel tingimistel neile, kellel rohkem meresõituseid.

3. I. klassi kursuse lõpetajad võivad kevadel ligisõidu tüürimehe eksami teha, kuid eksami läbitegijale antakse vastav tunnistus alles siis välja, kui temal on meresõitused vähemalt 24 kuud, sellest vähemalt 12 kuud purjelaeval. Selle juures võetakse, muidugi, arvesse sõidud enne kooli astumist.

4. II klassi võetakse vastu Vabariigi kodanikke, kellel ligisõidu tüürimehe kutsetunnistus ehk kes siamaalse merekooli kaks klassi lõpetanud ja kellel täiendavaid meresõitused, peale selle, mis nõutakse I. klassi sisseastumiseks, 12 kuud.

5. II. klassi kursuse lõpetajad võivad kevadel kaugesõidu tüürimehe eksami teha, kuid tunnistuse kättesaamiseks peab üleüldse vähemalt 36 kuud meresõitused olema, nende hulgas 12 kuud väljaspool Balti merd ja sellest (s. o. 12 kuust) vähemalt pool purjelaeval.

6. III. klassi sisseastuja peab olema Vabariigi kodanik, kellel kaugesõidu tüürimehe tunnistus ja kellel, peale ülemal tähendatud 36 kuu, on täiendavaid meresõitused tüürimehena 36 kuud, millest 12 kuud võib olla sõitused ligisõidu kaptenina purjelaeval mitte alla 150 reg. tonni, või auru-laevades mitte alla 500 reg. tonni; peale selle võetakse vastu meremehed, kellel purjelaevade III. järgu meremehe tunnistus (vastava meresõidu normiga).

7. III. klassi lõpetajad võivad kevadel kaugesõidu kapteni eksami teha.

8. Meresõitudeks ei loeta sõitused: alla 16 aasta vanuses, tulelaeval, purjelaeval alla 50 reg. tonni, aurulaeval alla 200 reg. tonni, ujuvate dokkide, praamide, kraanade ja süvendamise masinate peal, jahtklubi laeval alla 50 reg. tonni, veolaeval, mis sadama piirkonnas liiguvad, jõgede ja järvede peal. Mehanismidega laeval loetakse maksvaks dokimehe sõit; lootside sõitused ei loeta.

9. Enne kooli vastuvõtmist vaadatakse iga sisseastuja arstlikult läbi, kas tema mereteenistuseks kõlblik on, iseäranis pannakse rõhku värvide tundmise, nägemise ja kuulmise peale — sellekohase erimääruse järele.

10. I., II. ja III. klassis on õpetusmaksuline, ettevalmistamise klassis on õpetus maksuta.

Tallinnas, 27. oktoobril 1919. a. Nr. 4582.

Haridusminister: J. K a r t a u.

Kutsehariduse osakonna juhataja: I. K i i v e t.

Linna koolivalitsustele.

Saadame Teile Rahvaülikooli normal-põhikirja. Ei ole veel Teie linnas Rahvaülikooli seltsi, astuge selleks samme, et selts tekiks, mis Rahvaülikooli asutamise ja selle ülevalpidamise omaks ülesandeks teeks. Seltsi liikmemaksudest, seltsi poolt korraldatud pidudest, kuulajate väikesest ettelugemise rahast kogub summa, mis osa kulusid katab. Haridusministeerium saab mitme tuhandega toetama, selle järele, kui suurelt Rahvaülikool käima peaseb. Lektoriteks tarvitage kohalikke keskkooli õpetajaid ehk teisi saadaval olevaid õppejõude. Ei ole võimalik õppejõudude puudusel spetsiaal osakonde käima panna, avage ainult üleüldisharidusline osakond, mille õpiainete (Eesti keel ja kirjandus, üleüldine kirjandus, kodumaa ja üleüldine ajalugu, kultuura ajalugu, kodumaa üleüldine geograafia, psühholoogia, mõtteteadus, matemaatika jne.) jaoks kergem lektorid saada.

Rahvaülikooli põhikirja saates oleme tahtnud tarvilikke juhtnõure anda, kergemaks teha asja algust, võite seda enne registreerimisele saatmist oma heaksarvamise järele muuta. Seltsi põhikirja kokkuseadmise kergendamiseks saadame kätte Tartu Rahvaülikoolide seltsi põhikirja. Seltside asutamise seaduseleiate „Riigi Teataja“ märtsi kuu 18. numbrist.

Tallinnas, 17. septembril 1919 a. № 6244.

Rahvahariduse osakonna juhataja: E. A s s o n.

Asjaajaja: E. M a r t i n s o n.

Rahvaülikooli normaal-põhikiri.

I. Üleüldised juhtnõõrid.

A. Rahvaülikooli laad.

1. Rahvaülikooli ülesanne on: 1) tõsta rahva hariduslist tasapinda, 2) võimaldada kuulajatele teoreetilise ja ka praktilise spetsiaal-hariduse saamist.

2. Rahvaülikooli võetakse vastu kuulajaid mõlemast soost. Kuulajatel peaks 7. klassilise algkoolile vastav eelharidus olema.

3. Neile, kes endid läbikuulatud ainetes katsuda tahavad lasta, korraldatakse rahvaülikooli poolt eksamid. Eksamite läbitegijad omandavad vastavad tunnistused.

Märkus: Rahvaülikooli poolt väljaantud tunnistused ei anna mingisuguseid juriidilisi õigusi.

B. Rahvaülikooli õpiaeg.

4. Rahvaülikooli täielik kursus kestab kaks aastat, alates 15. okt. kestes 1. maini. Tegelik õppetöö kestab nädalas 5 päeva à 3—4 tundi.

D. Juhtimine ja korraldamine.

5. Rahvaülikooli tegevust juhivad ja korraldavad:

- 1) Rahvaülikooli hoolekogu,
- 2) juhataja,
- 3) lektorite nõukogu,
- 4) kuulajate esitus.

6. Rahvaülikooli hoolekogu moodustavad:

- 1) Rahvaülikooli ülevahtaja esitajad,
- 2) rahvaülikooli juhataja,
- 3) rahvaülikooli lektorid,
- 4) kuulajate esituse asemikud.

7. Rahvaülikooli hoolekogu tegevuskonda kuulub:

- 1) Rahvaülikooli majandusliku külje eest hoolitsemine,
- 2) rahvaülikooli juhataja nimetamine,
- 3) rahvaülikooli lektorite kutsumine.

8. Rahvaülikooli juhataja tegevuskonda kuulub:

- 1) Lektorite nõukogu koosolekute juhatamine,
- 2) lektorite nõukoguga ühes koos õppetegevusse puutuvate küsimuste lahendamine,
- 3) kuulajate esitusega läbirääkimised,
- 4) rahvaülikooli teenijate ametisse võtmine.

9. Lektorite nõukogu tegevuskonda kuulub:

- 1) Õppetegevusse puutuvate küsimuste lahendamine,
- 2) uute lektorite ettepanemine hoolekogule,
- 3) õppeabinõude muretsemine.

Tä h e n d u s 1: Õppetegevusse puutuvad küsimused spetsiaal-õppeainete kohta kuuluvad üksikute jaoskondade lektorite nõukogude kompetentsi.

Tä h e n d u s 2: Üksiku jaoskonna lektorite nõukogu võib omale alalise esimehe, dekaani, valida.

10. Kuulajate esituse tegevuskonda kuulub:

- 1) Korra alalhoidmine (ettelugemistekäijate kontrollleerimine jne.),
- 2) kuulajate soovide rahvaülikooli juhatajale edasi andmine,
- 3) õppereiside organiseerimine,
- 4) ainelise toetuse muretsemine rahvaülikoolile j. n. e.

II. Rahvaülikooli õppekava.

11. Rahvaülikoolis on üldhariduslik ja spetsiaal osakonnad, nagu: õigusteaduse, loodusteaduse, põlluteaduse, kasvatusteaduse j. n. e.

Märkus: Osakondade õppekavad töötatakse lähemalt välja osakonna lektorite poolt, rehkendades saadaval olevate õppejõududega, kuulajate ettevalmistuse ja soovidega.

12. Rahvaülikooli juures võivad maksulised võõrastekeelte kursused korraldatud saada.

Teadanded ja üleskutsed.

Läti kõrgema kooli kohta Riias teatab Haridusministeeriumi Kutsehariduse osakond järgmist:

Haridusministeerium küsis Läti vabariigi kõrgema kooli rektorilt järele, kas oleks võimalik lätikeelsete ettelugemiste asemel, millele meie üliõpilased on üleskirjutanud, pidada ettelugemisi Vene või Saksakeeles; kui aga mõnel üksikul juhtumisel see mitte võimalik ei peaks olema, siis, vähemalt, eksami tegemist vastavas aines Vene või Saksa keeles lubada.

Kõrgema kooli rektor vastas selle peale, et veel kindel ei ole, mis-sugused ettelugemised Läti, missugused Vene või Saksa keeles tulevad, sellepärast on praegu raske ettepannud esimese küsimise peale otsekohe vastata.

Mis puutub eksami keelesse, siis on täieline võimalus nende tegemisel vastusid Vene või Saksa keeles anda.

Kuigi kõrgem kool 29. septembril avati, on võimalus üliõpilasi vastu võtta veel 15. oktoobrini, mida Riiga õppima minejatelt, kes sõjateenitusest vabad, silmas tuleb pidada. Sisseastumise palvekirjas tuleb ära tähendada teaduskond (ja selle jaoskond, kui niisugusid teaduskonnas mitu), kursus või semester ja aadress.

Tunnistused ja juurelisatavad dokumendid—alguskirjas või notariaalselt kinnitatud ära kirjas — on: 1) küpsuse — keskkooli kursuse lõpetamise tunnistus, 2) vanaduse ja 3) riigialamluse tunnistus. Mõne teise riigi keeles kirjutatud dokumentidele tuleb juure lisada kinnitatud läti-keelne tõlge.

Sisseastujate vanadus — mitte alla 17 a. Õppemaks — Lätiriigi alamatele 150 rubla semestris Läti rahas, väljamaalastele — 50% kallim. Laboratooriumi ja muu praktika tööde eest on eramaks.*)

Muu seas olgu tähendatud, et kõrgema kooli õpilasteks on ülesannud peale lätlaste ka teiste rahvustesse kuuluvaid isikuid, kellel, arvatavasti, Läti keel niisamuti, nagu Eesti riigi kodanikkudele, võõras.

4. oktoobril 1919. a. Nr. 4513.

Kutsehariduse osakonna juhataja: J. Kiivet.

Asjaajaja: M. Ale v.

*) Läti raha ametlik kurs oli Läti raha väljaandmise algul — 1 rbl. Läti raha = 2 rubla Vene tsaari raha.

Kooli asukoht ja nimi.	Lõpuklassidega			Ilima lõpuklassideta			Märkused
	Kogukonna koolid	Erakoolid		Kogukonna koolid	Erakoolid		
		õigus- tega			õigus- tega		
		õpilastele	õpetajatele		õpilastele	õpetajatele	
VII. Saaremaa.							
1) Eesti gümnaasium	1	—	—	—	—	—	—
2) Saksa "	—	—	—	—	—	—	1
VIII. Tartumaa:							
1) Nuustaku Koolis. progümn.	—	—	—	—	—	—	1
2) Mustvee Har. s. realgümn.	—	—	—	—	—	—	1
IX. Tartu linn:							
1) Treffneri eragümnaasium	—	1	—	—	—	—	—
2) Reaal-kommerts-Põllutöökool	—	1	1	—	—	—	—
3) Saalmoni tütarl. erakool	—	—	—	—	—	—	1
4) Vene õp. seltsi gümnaasium	—	—	—	1	—	—	—
5) Valteri eragümnaasium	—	—	—	—	1	—	—
6) Grassi tütarl. eragümnaasium	—	—	—	—	—	—	1
7) Saksa õp. üh. realgümn.	—	—	—	1	—	—	—
8) E. N. K. s. tütarlaste gümn.	—	1	—	—	—	—	—
9) Kutsehariduse seltsi kool	—	—	—	—	—	—	1
X. Valga linn:							
1) Eesti poislaste keskkool	—	—	—	—	1	—	—
2) " tütarlaste "	—	—	—	—	1	—	—
3) Läti poislaste "	—	—	—	—	1	—	—
4) " tütarlaste "	—	—	—	—	1	—	—
5) Õp. ühisuse "	—	—	—	—	—	—	1
6) Sternbergi "	—	—	—	—	—	—	1
XI. Viljandimaa:							
1) Põltsamaa realgümnaasium	—	—	—	—	—	—	1
2) Tõrva "	—	—	—	—	—	—	1
3) Kõo põllutöökool. "	—	—	—	—	—	1	1
XII. Viljandi linn:							
1) E. H. s. realgümnaasium.	1	—	—	—	—	—	1
2) " tütarl. gümnaasium	—	—	—	—	—	—	1
3) Naigümnaasium	—	—	—	—	—	—	—
XIII. Virumaa:							
1) Realgümnaasium	—	—	—	—	1	1	—
2) E. H. s. naisgümnaasium	—	—	—	—	—	1	1
3) Zee asutuse tütarlaste kool	—	—	—	—	—	1	1
4) Czernay Saksa tütarlaste kool	—	—	—	—	—	1	1
XIV. Narva linn:							
1) Poeglaste gümnaasium	1	—	—	—	—	—	—
2) Tütarlaste "	1	—	—	—	—	—	—
3) Kommertsikool	—	—	—	—	1	—	—
XV. Võrumaa:							
1) Rāpina poeglastegümnaasium	—	—	—	—	—	—	1
2) Võru E. R. s. poisl. gümn.	—	—	—	—	—	—	1
3) " tütarl. "	—	—	—	—	—	—	1
4) Karula keskkool	—	—	—	—	—	—	1

Teated kooliealiste laste arvu üle 1919. a. 19.

Maakondade, linnade ja alevite nimetused	7 a.		8 a.		9 a.		10 a.		11 a.	
	Ületidse a.	Läinud aastal koollis käinud b.	a.	b.	a.	b.	a.	b.	a.	b.
1. Tallinna linn	1505	257	1541	694	1608	1066	1660	1294	1618	1299
2. Järva maakond	1096	43	1200	132	1177	412	1174	680	1182	879
Tapa alev	39	1	46	9	41	21	43	31	47	39
Türi „	52	10	39	11	47	25	42	28	51	45
3. Haapsalu linn	58	10	69	20	65	51	63	60	68	68
4. Pärnu linn	315	9	319	84	323	166	368	238	319	238
5. Saare maakond	910	44	959	289	1116	608	1240	913	1262	1002
Muhu saar	75	6	72	16	73	47	92	58	74	56
Kuresaare linn.	52	4	48	19	49	9	62	36	64	39
Ruhnu saar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Tartu linn	562	110	585	388	612	550	618	366	619	772
7. Valga maakond	54	—	58	2	56	7	69	21	65	28
8. „ linn	255	30	246	84	188	145	254	202	237	184
9. Viljandi maakond.	1353	40	1407	154	1343	447	1416	893	1198	969
Põltsamaa alev.	28	2	24	8	28	20	26	16	20	12
10. Viljandi linn.	144	32	124	47	124	89	135	105	125	96
11. Viru maakond	2035	225	2190	480	2234	847	2283	1252	2128	1340
Rakvere linn	167	95	156	102	152	101	154	122	148	136
Jõhvi alev	26	4	46	12	40	25	54	37	45	22
Narva Jõesuu alev	37	3	33	7	40	14	42	20	39	15
Aseri vabrik.	15	—	11	2	10	3	15	11	9	5
Kunda vabrik	33	—	23	8	32	13	23	19	26	31
12. Narva linn	360	30	373	152	424	295	400	388	384	352
Krenholmi vabrik	64	—	104	33	109	64	104	71	105	94
Kalevi- ja lina-vabrik.	45	1	53	25	51	41	50	56	56	53

Märkus: Teated puuduvad Harju maakonnast, Paide linnast, Lääne maakonnast,

augustini tulnud teadete põhjal kokkuseatud.

12 a.		13 a.		14 a.		15 a.		16 a.		Kokku		MÄRKUSED
ei	d.	ei	d.	ei	d.	ei	d.	ei	d.	ei	d.	
1891	1498	1736	1328	1709	1169	1830	1110	668	153	15766	10138	Rastad tähendamata 3—16 aast.
										743	153	
1160	907	1121	869	1032	730	972	622	875	508	10995	5782	Teated 7, 15 ja 16 a. kohta puudulikud.
28	24	46	43	42	36	29	27	38	33	399	264	
42	39	43	41	38	36	37	36	36	36	427	307	
74	74	88	88	65	61	87	78	66	45	703	553	
396	250	354	195	354	148	357	149	45	94	3150	1571	Elanikka 200, koolieafisi lapsi (10%)
1249	1003	1103	722	976	559	692	174	149	33	9656	5407	
66	42	60	33	35	7	31	2	—	—	581	267	
81	45	69	45	63	29	58	21	30	23	576	270	Ilma Hummuli ja Leebiku (b) wallata.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	
639	727	663	733	678	694	649	664	625	482	6298	6986	Nende hulgas maalt 267 õpilast.
93	52	67	44	64	29	42	11	44	10	612	204	
281	204	214	190	197	136	80	108	—	78	1934	1361	
455	1224	1312	966	1327	763	1146	482	815	252	12772	6190	
35	27	29	19	38	24	21	13	21	11	270	152	
153	136	127	84	104	76	107	88	79	69	1222	822	
448	1489	2129	1208	2021	788	1974	619	952	319	20436	8567	
139	130	131	124	131	111	127	115	118	110	1443	1146	
75	67	60	58	47	45	60	57	52	43	505	370	
41	18	40	17	39	15	51	14	26	7	388	130	
21	14	9	6	9	4	10	—	2	—	126	45	
31	18	32	15	25	8	28	—	6	—	258	112	
63	330	448	282	433	268	418	202	Teated puuduvad	144	3703	2450	
33	82	111	62	132	38	124	22		9	986	475	
65	39	46	23	67	4	44	—		—	477	243	

Petseri maakonnast, Tartu maakonnast, Võru maakonnast ja Pärnu maakonnast.

Haridusministeeriumi statistikus: A. Veinmann.

Koolide arvustik

A. Kesk

Kooli tüübid Koolivalitsuskonnad	Kogukonna koolid						Kogukonna toe						
	Maksab palga			Kannab muud kulud			Kokku	Maksab palga					
	Linn	Vald	Maakond	Linn	Vald	Maakond		Linn	Vald	Maakond	Riik	Selts	Erasisik
1. Harju maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Tallinna linn	6	—	—	6	—	—	6	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Järva maakond	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
4. Paide linn	—	—	2	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
5. Lääne maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Haapsalu linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
7. Petseri maakond	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
8. Pärnu maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. " linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
10. Saare maakond	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
11. Tartu maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Tartu linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
13. Valga maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. " linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Viljandi maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
16. " linn	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
17. Viru maakond	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	1
18. Narva linn	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
19. Võru maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Ankeedi lehtede järele kokku:	10	—	5	10	—	5	15	1	—	—	—	15	1
Neid, kellelt teated saamata:	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—

B. Kutse

1. Harju maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Tallinna linn	4	riikl	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—
3. Järva maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Paide linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Lääne maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Haapsalu linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Petseri maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Pärnu maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. " linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Saare maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Tartu maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. " linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
13. Valga maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. " linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Viljandi maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. " linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
17. Viru maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18. Narva linn	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
19. Võru maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ankeedi lehtede järele Vabariigis kokku:	5	riikl	—	6	—	—	6	—	—	—	—	3	1

1918/19. õppeaasta kohta.

koolid.

Kannab muud kulud							Erakoolid					SUMMA	Koolide arv, millele toetust annavad						
Linn	Vald	Maakond	Riik	Selts	Eraisik	Kokku	Maksab palga		Kannab muud kulud		Kokku		Riik	Maakond]	Vald	Linn	Kihelkond	Selts	Mõis
							Selts	Eraisik	Selts	Eraisik									
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	3	5	3	5	8	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	14	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	2	-	2	1	1	1	1	3	-	-	-	-	-	1	-	
-	-	-	-	-	-	-	2	1	2	2	2	3	3	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	5	-	5	2	1	2	2	2	2	2	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	4	-	4	-	-	-	-	4	-	4	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	2	2	4	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	
-	-	-	-	3	-	3	-	1	-	1	1	-	3	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	16	2	18	9	9	9	9	18	51	2	13	-	5	-	4	
-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	3	-	-	-	-	-	-	

koolid.

-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	3	1	4	3	-	3	-	4	14	-	1	-	3	-	1

Kooli tüübid	Kogukonna koolid							Kogukonna toe					
	Maksab palga			Kannab muud kulud			K o k k u	Maksab palga					
	Linn	Vald	Maakond	Linn	Vald	Maakond		Linn	Vald	Maakond	Riik	Selts	Eraisik
1. Harju maakond	—	—	12	1	11	—	12	—	—	3	—	—	—
2. Tallinna linn	10	—	—	10	—	—	10	—	—	—	—	—	—
3. Järva maakond	—	—	11	2	7	2	11	—	—	2	—	—	—
4. Paide linn	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
5. Lääne maakond	—	—	7	—	7	—	7	—	—	4	—	—	—
6. Haapsalu linn	1	—	1	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Petseri maakond	—	—	5	—	1	4	5	—	—	—	—	—	—
8. Pärnu maakond	—	—	25	—	18	7	25	—	—	2	—	—	—
9. „ linn	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
10. Saare maakond	—	—	17	1	15	1	17	—	—	—	—	—	—
11. Tartu maakond	—	—	35	—	29	6	35	—	—	2	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	2	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
12. Tartu linn	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	1	—
13. Valga maakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. „ linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Viljandi maakond	—	—	23	—	4	19	23	—	—	—	—	—	—
16. „ linn	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
17. Viru maakond	2	—	20	5	13	4	22	—	—	6	—	—	—
18. Narva linn	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—
19. Võru maakond	—	—	13	—	9	4	13	—	—	2	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Ankeedi lehtede järele Vabariigi kokku	23	—	169	31	114	47	192	—	—	21	—	1	—
Need, kellelt teated saamata	—	—	3	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—

D. A l a m a d

1. Harju maakond	—	—	120	—	120	—	120	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Tallinna linn	15	—	—	15	—	—	15	—	—	—	—	—	—
3. Järva maakond	—	—	78	—	78	—	78	—	—	2	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—
4. Paide linn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Lääne maakond	—	—	91	—	91	—	91	—	—	1	—	—	—
6. Haapsalu linn	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
7. Petseri maakond	—	1	46	—	9	38	47	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	16	—	—	16	16	—	—	—	—	—	—
8. Pärnu maakond	—	—	87	—	84	3	87	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	5	—	5	—	5	—	—	—	—	—	—
9. Pärnu linn	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—
10. Saare maakond	—	—	120	—	120	—	120	—	—	—	—	—	—
11. Tartu maakond	—	—	171	—	169	2	171	—	—	2	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	22	—	22	—	22	—	—	—	—	—	—
12. Tartu linn	11	—	—	11	—	—	11	—	—	—	—	—	—
13. Valga maakond	—	4	1	—	5	—	5	—	—	1	—	—	—
14. „ linn	6	—	—	6	—	—	6	—	—	—	—	1	—
15. Viljandi maakond	—	—	101	—	90	11	101	—	—	—	—	1	—
16. „ linn	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
17. Viru maakond	1	—	150	2	147	2	151	—	—	5	—	—	—
18. Narva linn	4	—	—	4	—	—	4	1	—	—	—	1	—
19. Võru maakond	3	1	98	3	97	2	102	—	—	1	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	6	—	—	6	6	—	—	—	—	—	—
Ankeedi lehtede järele Vabariigi kokku	48	6	1063	49	1010	58	1117	1	—	12	—	3	—
Neid, kellelt teated saamata	—	—	51	—	35	16	51	—	—	—	—	—	—

algkoolid.

tusega kooiid							Erakoolid					S U M M A	Koolide arv, millele toetust annavad						
Kannab muud kulud						K o k k u	Maksab palga		Kannab muud kulud		K o k k u		Riik	Maakond	Vald	Linn	Kihelkond	Selts	Mõis
Linn	Vald	Maakond	Riik	Selts	Eraisik		Selts	Eraisik	Selts	Eraisik									
1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	15	—	—	1	—	—	1	1	
—	—	—	—	2	—	2	1	2	1	2	13	—	—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	1	2	2	2	4	—	4	—	3	1	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	2	—	2	2	2	2	2	17	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	2	41	—	—	—	1	—	1	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	1	—	1	—	—	—	—	
—	—	—	—	5	1	6	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	2	—	2	1	1	—	1	29	—	—	1	—	—	2	—	
—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	17	—	—	—	—	1	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
1	—	—	—	19	2	22	8	10	10	8	18	232	1	4	4	—	2	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	4	4	—	—	—	—	—	—	

algkoolid.

—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	120	—	—	—	1	—	2	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	2	10	2	10	27	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	80	—	—	—	—	—	2	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	92	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	89	—	—	1	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	173	—	2	—	3	—	1	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	13	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	—	—	—	1	1	2	1	2	3	105	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	2	3	5	1	2	1	2	3	159	—	—	1	—	1	5
—	—	—	—	2	—	2	2	1	2	1	3	9	9	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	—	7	8	16	9	17	9	17	26	1159	9	2	—	8	1	6
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	53	53	—	—	—	—	—	24

Kooli tüübid	Kogukonna koolid							Kogukonna toe					
	Maksab palga			Kannab muud kulud			K o k k u	Maksab palga					
	Linn	Vald	Maakond	Linn	Vald	Maakond		Linn	Vald	Maakond	Riik	Selts	Eraisik
1. Harju maakond	—	—	132	1	131	—	132	—	—	3	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Tallinna linn	35	1	—	36	—	—	36	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Järva maakond	—	—	90	2	85	3	90	—	—	4	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	2	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
4. Paide linn	1	—	2	1	—	2	3	—	—	—	—	—	—
5. Lääne maakond	—	—	98	—	98	—	98	—	—	5	—	—	—
6. Haapsalu linn	2	—	1	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—
7. Petseri maakond	—	1	52	—	10	43	53	—	—	—	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	16	—	—	16	16	—	—	—	—	—	—
8. Pärnu maakond	—	—	112	—	102	10	112	—	—	2	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	5	—	5	—	5	—	—	—	—	—	—
9. Pärnu linn	6	—	—	6	—	—	6	—	—	—	—	2	—
10. Saare maakond	—	—	138	1	135	2	138	—	—	—	—	—	—
11. Tartu maakond	—	—	206	—	198	8	206	—	—	4	—	—	—
Teated puuduvad	—	—	24	—	22	2	24	—	—	—	—	—	—
12. Tartu linn	13	—	—	13	—	—	13	—	—	—	—	9	—
13. Valga maakond	—	4	1	—	5	—	5	—	—	1	—	—	—
14. „ linn	6	—	—	6	—	—	6	—	—	—	—	1	—
15. Viljandi maakond	—	—	124	—	94	30	124	—	—	—	—	5	—
16. „ linn	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	1
17. Viru maakond	3	—	170	7	160	6	173	1	—	11	—	2	1
18. Narva linn	12	—	—	12	—	—	12	1	—	—	—	1	—
19. Võru maakond	3	1	111	3	106	6	115	—	—	3	—	3	—
Teated puuduvad	—	—	7	—	7	—	7	—	—	—	—	—	—
Vabariigis kokku ankeedi lehtede järele..	86	7	1237	96	1124	110	1330	2	—	33	—	23	2
Neid, kellelt teated saamata	2	—	54	2	34	20	56	—	—	—	—	—	—

30. aug. 1919. a. saadud teadete järele kokku seadnud

k o o s.

tusega koolid							Erakoolid					S U M M A	Koolide arv, millele toetust annavad						
Kannab muud kulud						K o k k u	Maksaa palga		Kannab muud kulud		K o k k u		Riik	Maakond	Vald	Linn	Kihelkond	Selts	Mõis
Linn	Vald	Maakond	Riik	Selts	Eraisik		Selts	Eraisik	Selts	Eraisik									
1	—	—	—	2	—	3	—	1	—	1	1	136	—	—	1	1	—	3	6
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	7	17	7	17	24	60	2	—	—	1	—	2	—
—	—	—	—	2	2	4	2	—	2	—	2	96	—	—	—	—	—	3	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	4	—	1	—	—	—	1	—
—	—	—	—	5	—	5	—	—	—	—	—	103	—	—	—	—	—	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	1	2	4	2	6	—	6	120	—	3	1	1	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	2	—	2	2	—	2	—	2	10	—	3	—	—	—	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	139	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	3	1	4	4	2	4	2	6	216	—	2	—	3	1	2	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	9	—	9	3	4	3	4	7	29	—	2	—	7	—	—	—
—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	—	4	—	5	2	2	2	2	4	133	1	4	1	—	—	1	3
—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	6	—	1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	9	6	15	1	3	1	3	4	192	—	1	1	2	—	3	5
—	—	—	—	2	—	2	3	1	3	1	4	18	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	5	1	6	1	3	1	3	4	128	—	8	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—
1	1	—	—	45	13	60	29	37	36	35	66	1456	3	20	4	16	3	17	27
—	—	—	—	—	—	—	1	3	1	3	4	60	—	—	—	—	—	—	—

Haridusministeeriumi statistikus: A. Veinmann.

Kõigile Õpetajate Liitudele.

Kooli paremale järjele tõstmiseks on suur tähtsus korralikkudel õppeabinõudel. Selle poolest on meie koolid viletsal järjel. Nii mõndagi lihtsat õppeabinõu võib kool — õpetajad ja õpilased — omal jõul soetada, kui selleks jätkub tahtmist ning oskust ja kui kooli ülevalpidajad omalt poolt tarvilise rahalise toetusega kaasa aitavad. Palju õppeabinõusid aga tuleks koolile väljastpoolt muretseda. Majandusosakond kogub teateid selle kohta, missugustest õppeabinõudest suur puudus on, et neid siis kas väljamaalt tellida, või kodumaal valmistada lasta. Õppeabinõude soetamise sihil on asutatud Osakonna juures sellekohane eri toimkond. Muidugi ei suudeta sellega kohe lähemal ajal meie õppeabinõude teravat puudust kõrvaldada, kuna õppeabinõude väljamaalt tellimisel kui ka siinsel valmistamisel on ees suuri takistusi. Tähtis aga oleks, et meil õppeabinõude alal tarviline ühtlus valitseks. On võimata suurel viisil soetada igale koolile iselaadilisi õppeabinõusid. Tuleks kokku seada kõige otstarbekohasemate õppeabinõude nimekiri igale koolitüübile. Osakond arvab, et õpetajate liidud, kes õpetajatega kõige lähemas ühenduses on, võiks selles töös tähtsalt kaasa aidata. Üksikud õpetajate liidud jagaksid töö õppeainete ja koolitüüpide kaupa üksikuile õpetajate rühmadele, või eriteadlastele õpetajaile, võtaks tööd kokku, arutaks nad läbi ja saadaks Õpetajate Keskliidule, kes nad omakord läbi vaataks ja Ministriumile edasi saadaks. Ministrium seaks lõpulikult kokku õppeabinõude nimekirja, mida koolide ülevalpidajad kohustatud oleksid koolile muretsema. Osakond loodab, et õpetajate liidud oma kaasabi selle küsimuse lahendamiseks ei keela.

Tallinnas, 8. novembril 1919. a. Nr. 21060.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Üleskutse!

Mis käsib südametunnistus?

Ajad on erakorralised, ühes sellega ka ülesanded. Külmal talveajal, kui torm undab ja lund tuiskab, kas ei tuksata valus tundmus südames, — mis teevad ja tunnevad võitlusväljal meie kodu-kolde kaitsjad sõdurid. Kui raskeks võib minna meeleolu kui arvad, et eluraskustes, mis kannatad, sind nagu ära unustatud oleks.

Kuid meie ei ole oma kodukaitsjaid unustanud, kes tohiks seltskonnast neid unustada, kes kõike on valmis ohverdama, ilma et palgatasu ehk mõne muu erakorralise nõudmisega esineda, nagu seda fronditagused võitlejad teevad. Kõik, kes oma kaitsjaid südames kannavad, asuge kohe ametisse, toetage „Ühistööd“ pakkide korraldamises, mis sõduritele on kavatsatud saata: kindad, sokid, soojad vestid, kamsonid jne. pange pakkidesse; kandke kokku hulkadena, sest see on südametunnistuse käsk.

Pidage meeles, et kõik „Ühistöö“ osakonnad jälle maal ja linnas tänuga vastu võtavad ja edasi toimetavad pakkisid sõduritele, mida omakend ja seltskond annetavad.

Seltsid, koguge pakkide saatmiseks andeid; õed ja vennad, neiud ja noorikud, õpetajad ja seltskonnategelased, isegi koolilapsed — teile kõikidele on avatud tööpõld: teistele, kes tuimad, äraseletada, et meie sõdurid pühadeks pakikesi võiksid saada.

„Ühistöö“.

Kõigile õpetajaile!

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus teatab sellega õpetajaile järgmist:

1. Keskliidu asemikkudekogu aastakoosolek peetakse 28. dets. s. a. Tallinnas, algus kell 11 hom.

Päevakord: Aruanne (1919), tegevuskava ja eelarve 1920 a. jaoks, valimised, Keskliidu põhikirja vastuvõtmine, jooksvad asjad ja läbirääkimised.

2. Õpetajate päev, millest võivad osavõtta kõik õpetajad, korraldatakse 29. ja 30. dets. s. a. Tallinnas; algus 29. dets. kell 10 hom.

Eeskavasse on esialgu võetud: a) kooliseadus ja koolikorraldus, b) kooli päevaküsimused, d) õpetajaskonna ligem tegevuskava.

Kooli päevaküsimusi mõeldakse selgitada sellekohaste referaatidega, kuna koolikorralduse kohta ettepanekutega ja aruannetega esineksid kongressil valitud sektsioonide esitajad. Esimese päeva õhtul korraldatakse sõbralik koosviibimine mõttevahetustega päevaküsimuste üle.

Kõik õpetajate päevasse puutuvad soovid teatatagu suusõnal või kirjalikult Keskliidu juhatusesele ehk „Kasvatuse“ toimetusele Tallinnas, Pikk tän. nr. 26. Ühtlasi palutakse aegsasti teatada, kes õpetajaist soovib esineda pikema ettekandega ja mille üle. Osavõtjatele muretsetakse tarbekorrald korterid.

Elavat osavõtmist lootes

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Keskliidu häälekandja
ilmub kaks korda kuus.

Toimetus: Hans Roos, peatoimetaja,
J. Annusson, Dr. A. Lüüs, J. Piiskar, V. Raam,
J. Rumma, R. Rägo.

Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooli-
arstid ja haridustegelased.

Väljaandja Eesti Õpetajate Keskliit.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid
Eestis, Tallinnas „Kasvatuse“ toimetus,
- - - Pikk tän. nr. 26, kella 2—5 p. l. - - -
Tellimise hind: mk. 18.— veerandaastas,
- 1. augustist kuni aasta lõpuni 30.— mk. -

Üksik number mk. 3.50.

ooooo

Et „Kasvatusele“ üle maa lugejaid on, siis
leiavad

kuulutused

kõige otstarbekohasema paiga „Kasvatu-
ses“, iseäranis kuulutused kooli alt: õpe-
tajate otsimised, koolitarviduste pakkumised jne.
Aadr.: Tallinn, „Kasvatuse“, Pikk tän. nr. 26.

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus.